ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 74ον ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ, 1938. Ἀριθ. 11

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Αἱ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς Εὐαγγελικαὶ Ἐκκλησίαι συνεφώνησαν ὅπως ἡ πρώτη Κυριακὴ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου ἑκάστου ἔτους θεωρῆται «Κυριακὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς», κατ' αὐτὴν δὲ κηρύσσωνται ἀπ' ἄμβωνος λόγοι περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὡς βιβλίου καὶ ἐνεργῆται ἔρανος ὑπὲρ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιριῶν. Τὴν ὡραίαν ταύτην συνήθειαν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ Εὐαγγελικαὶ Ἐκκλησίαι. Διὸ καὶ τὸ παρὸν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν εἶναι ἀφιερωμένον κυρίως εἰς ἄρθρα σχετικὰ πρὸς τὴν Ἱερὰν Βίβλον καὶ τὴν κυκλοφορίαν αὐτῆς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον.

Η ΑΓΝΟΙΑ ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ

«Πλανᾶσθε, μὴ γνωρίζοντες τὰς Γραφάς».
(Ματθ. κβ'. 29).

Ἡ σημερινὴ ἡμέρα—ὡς Κυριακὴ τῆς Βίβλου καὶ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιρειῶν—θέτει πάλιν ἐνώπιόν μας τὸ ἀνεξάντλητον θέμα ***τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ***, ὅστις, κατὰ τὸν Προφήτην, δὲν ἐπιστρέφει ποτὲ κενός, ἀλλ' ἀφοῦ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον εἰδικῶς ἀπεστάλη.

«Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ», λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, «εἶναι ζῶν καὶ ἐνεργὸς καὶ κοπτερώτερος ὑπὲρ πᾶσαν δίστομον μάχαιραν, καὶ διέρχεται μέχρι διαιρέσεως ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ διερευνᾷ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς ἐννοίας τῆς καρδίας. Καὶ δὲν εἶναι οὐδὲν κτίσμα ἀφανὲς ἐνώπιον αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντα εἶναι γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἔχομεν νὰ δώσωμεν λόγον» (Ἑβρ. δ'. 12, 13).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται πόσον θλιβερὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ τις τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ—τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Συνεπῶς εἶχε δίκαιον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ ὁμιλῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὅπως ὡμίλησεν. «Ἐπειδὴ δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφάς, γυρίζετε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ πλάνητες, διὰ νὰ σβέσητε κἄποιαν δίψαν τῆς ψυχῆς σας· ἀλλὰ δὲν θὰ τὴν σβέσητε ποτέ, διότι μόνον ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ φωτίζει καὶ πληροῖ τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς».

Μόνον ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀνατέμνει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν παρουσιάζει ὅπως εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι· συγχρόνως δὲ ἐμφανίζει τὸν Θεὸν Πατέρα ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπεῖ συγκαταβάσει καὶ ἀγάπῃ Του, ὅστις ζητεῖ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν κατέρριψεν ἡ ἁμαρτία, εἰς συνεργάτην Αὐτοῦ. Ἡ ἄγνοια τῶν Γραφῶν ἐγέννησεν ὅλας τὰς δεισιδαιμονίας καὶ τὰς πλάνας, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ Μεσαίωνος διαδοχικῶς ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν. Παρ᾽ ὅλην δὲ τὴν πρόοδον εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας καὶ παρ᾽ ὅλας τὰς ἀνακαλύψεις, δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος τῆς σήμερον ν᾽ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀνόητον πρόληψιν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ 13, τῆς ἀποφράδος Τρίτης κ.τ.τ. Τί πταίουν οἱ ἀριθμοὶ καὶ κατὰ τί θὰ ἔβλαπτεν αὐτὴ ἢ ἄλλη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος τὴν ἐπιχείρησιν μιᾶς ἐργασίας; Ἐν τούτοις, πόσον δύσκολος εἶναι ἡ ἐκρίζωσις τῆς προλήψεως ταύτης ἀπὸ τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων!

I. *Αἱ Γραφαί.*

Αἱ Γραφαὶ—τὰ Ἱερὰ Γράμματα, ἡ Βίβλος, ἡ Ἁγία Γραφή, ὡς ἄλλως πως τιτλοφοροῦνται— εἶναι τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐν τούτοις, τὸ πρῶτον αὐτῶν μέρος—ἡ Παλαιὰ Διαθήκη—ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος καὶ μόνον παρεμπιπτόντως μὲ ἄλλα ἔθνη, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Ἰσραηλῖται ἦλθον εἰς ἐπαφήν. Ἴσως λοιπὸν εὐλόγως ἐρωτήσῃ κανείς: «Διατί ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ θεωρῶμεν ὡς ἱερὸν βιβλίον τῆς θρησκείας μας ἓν σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον περιορίζεται εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν τυχῶν ἑνὸς καὶ μόνου λαοῦ;» Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ὅτι ἡ Π. Διαθήκη εἶναι διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἱερὸν καὶ θεόπνευστον βιβλίον, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

1. Διότι εἶναι τὸ μοναδικὸν βιβλίον εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον μᾶς δίδει τὴν ***κατ᾽ ἐξοχὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν*** περὶ τῆς ***δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου.*** Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ἐξῆλθε δὲ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πλάστου αὐτοῦ πεπροικισμένος μὲ δυνάμεις σωματικάς, πνευματικάς, διανοητικὰς ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐπικοινωνῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πλάστου του.

Ἡ Ἑλληνική, ἡ Ρωμαϊκή, ἡ Ἰνδική, ἡ Περσική, ἡ Αἰγυπτιακὴ κοσμογονία ἀσχολοῦνται περὶ τῶν Ἑλλήνων, Ρωμαίων, Ἰνδῶν, Περσῶν, Αἰγυπτίων κτλ. Μόνον ἡ Π. Διαθήκη πραγματεύεται περὶ τοῦ ***ἀνθρώπου*** ἐν γένει.

2. Διότι εἶναι τὸ μόνον βιβλίον, τὸ ὁποῖον μᾶς δίδει τὴν κατ᾽ ἐξοχὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν —πληροφορίαν— ***περὶ τῆς εἰσόδου τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν κόσμον.***

Εἰς κανὲν ἄλλο βιβλίον θρησκευτικὸν τοῦ κόσμου δὲν γίνεται λόγος περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ ἂν γίνεται, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ δικαιολογῆται μᾶλλον ἢ νὰ στηλιτεύηται ἡ ἁμαρτία ὡς ἀπεχθὴς καὶ μισητὴ εἰς τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ στηλιτεύηται ἡ ἁμαρτία, ἀφοῦ οἱ διάφοροι ἄλλοι λαοὶ εἶχον καὶ τοὺς θεοὺς τῆς κακίας καὶ καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους προσέφερον θυσίας καὶ λατρείαν πρὸς τοὺς θεοὺς τούτους;

3. Διότι εἶναι τὸ μοναδικὸν θρησκευτικὸν βιβλίον εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον συγκεντρώνει καὶ ἐξερευνᾷ πάντα λόγον καὶ σκέψιν καὶ πρᾶξιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως οὐχὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ ***τῶν ἀπαιτήσεων τῆς αἰωνίου καὶ ἀναλλοιώτου Θείας δικαιοσύνης καὶ Θείας ἀγάπης.***

Ναί, ὁ Ἰσραὴλ εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ· ἐν τούτοις «ἐπειδὴ ὑμᾶς μόνον ἐγνώρισα ἐκ πάντων τῶν γενεῶν τῆς γῆς», ὡς λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ἀμώς, «διὰ τοῦτο θέλω σᾶς τιμωρήσει διὰ πάσας τὰς ἀνομίας σας» (Ἀμὼς γ'. 2).

4. Διότι εἶναι τὸ μόνον θρησκευτικὸν βιβλίον εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον ***ὑπόσχεται λυτρωτὴν*** οὐ μόνον τοῦ λαοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ λαῶν τῆς γῆς. Καὶ ὁ Σωτήρ, τὸν ὁποῖον ὑπόσχεται, γίνεται πραγματικότης εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἐξαγγέλλεται ἔκτοτε σωτηρία διὰ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ εἰς πάντα ἄνθρωπον τῆς γῆς εἰλικρινῶς πιστεύοντα καὶ ἀποδεχόμενον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἀτομικὸν ἀντικαταστάτην καὶ Σωτῆρά του.

Αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ λόγοι, οἵτινες κυροῦσι ***τὸ θεόπνευστον τῆς Ἁγίας Γραφῆς,*** καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Γραφὴ καθίσταται κτῆμα οὐχὶ ἑνὸς ἢ δύο λαῶν, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ὁποίων ἐγράφη, ἀλλὰ κτῆμα παντὸς λαοῦ—παντὸς ἀνθρώπου γεννηθέντος ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὀνόματος μὲ τὸ ὁποῖον καλεῖται καὶ τοῦ λαοῦ ἢ τοῦ ἔθνους εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει.

Αὐτὴ ἡ πίστις συνεκέντρωσε πέριξ τοῦ βιβλίου τούτου πάντας τοὺς εἰλικρινεῖς Χριστιανοὺς καὶ ἔθεσεν ὡς ἀπαράβατον ἀλήθειαν τὸ δικαίωμα παντὸς ἀνθρώπου ν' ἀποκτήσῃ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐννοεῖ καὶ ὁμιλεῖ· ὥστε νὰ ἱδρυθῶσιν Ἑταιρίαι ἔχουσαι ἀποκλειστικὸν σκοπὸν καὶ ἔργον τὴν μετάφρασιν καὶ διάδοσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς εὐτελεστάτην τιμήν, ὥστε νὰ δύναται νὰ τὴν ἀποκτήσῃ κάθε ἄνθρωπος ὅστις ζῇ ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης.

Ἡ ἀξία ὁλοκλήρου τῆς Ἁγίας Γραφῆς—Παλαιᾶς τε καί Καινῆς Διαθήκης—κατενοήθη, ὅταν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ εἶδον Ἑβραῖοι, Ἕλληνες, Ρωμαῖοι, Σύριοι, Αἰγύπτιοι, Αἰθίοπες καὶ πάντες οἱ ἄλλοι λαοὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν προφητειῶν περὶ τῆς ἐλεύσεως Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ὡς Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος.

Βραδύτερον, μετὰ τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας, ἡ Εὐαγγελικὴ Ἀναμόρφωσις ἐπανέφερεν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὴν παραγκωνισθεῖσαν καὶ ἀποκρυβεῖσαν Ἱερὰν Βίβλον, ὁ δὲ Εὐαγγελικὸς Χριστιανισμὸς ἔκτοτε ἐθεώρησεν ὡς πρώτιστον καὶ ἱερώτατον αὐτοῦ καθῆκον τὴν διὰ πάσης θυσίας διάδοσιν αὐτῆς εἰς πᾶσαν φυλὴν ἀνθρώπων.

II. *Ἡ ἄγνοια τῶν Γραφῶν.*

Εἰς τὸ προκείμενον χωρίον ὁ Κύριος ἡμῶν στηλιτεύει τοὺς Ἰουδαίους ὡς «μὴ γνωρίζοντας τὰς Γραφάς». Μὲ τοῦτο βεβαίως δὲν ἠννόει ὅτι ἠγνόουν τὴν

ὕπαρξιν τῶν Γραφῶν· διότι αὗται ἀνεγινώσκοντο εἰς ἐπήκοον αὐτῶν ἀνὰ πᾶν Σάββατον εἰς τὰς συναγωγάς. Ἀλλ' ἠννόει ὅτι ***δὲν ἐμελέτων*** τὰς Γραφάς, ὥστε νὰ γνωρίζουν, νὰ ἐννοοῦν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς διδασκαλίας αὐτῶν. Καὶ ἡ τοιαύτη ἄγνοια τῶν Γραφῶν ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπικρατῇ καὶ σήμερον εἰς πολὺ εὐρὺν κύκλον μεταξὺ τῶν λεγομένων Χριστιανῶν, ἐνῷ σήμερον ἡ Ἁγία Γραφὴ δύναται εὐκόλως νὰ ἀποκτηθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ πτωχοτέρου ἀνθρώπου καὶ νὰ μελετᾶται ὑπ' αὐτοῦ. Διότι καὶ ἡ ἁπλῆ ἀπόκτησις καὶ κατοχὴ τῆς Ἱερᾶς Βίβλου εἶναι ἀνωφελής, ἐὰν αὕτη δὲν ἀναγινώσκηται καὶ μάλιστα μὲ προσήλωσιν καὶ προσευχὴν διὰ Θείαν ὁδηγίαν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν διδασκαλιῶν αὐτῆς.

III. ***Πόθεν ἡ ἄγνοια τῶν Γραφῶν;***

Σήμερον ἡ ἄγνοια τῆς Ἁγίας Γραφῆς δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ λόγῳ τῆς ἐλλείψεως αὐτῆς, ὅπως πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας. Σήμερον ἡ Ἱερὰ Βίβλος, χάρις εἰς τὰς εὐσεβεῖς θυσίας τῶν Βιβλικῶν Ἑταιριῶν, ἔχει μεταφρασθῆ εἰς χιλίας σχεδὸν γλώσσας καὶ διαλέκτους καὶ ἓν ἀντίτυπον αὐτῆς πωλεῖται τόσον εὐθηνά, ὥστε, ὡς εἶπον, καὶ ὁ πτωχότερος ἄνθρωπος· νὰ δύναται νὰ τὸ ἀποκτήσῃ. Ἄλλα εἶναι τὰ αἴτια τῆς σημερινῆς ἀγνοίας τῶν Γραφῶν:

(α) ***Ἡ ἀδιαφορία.*** Τὰ πνεύματα τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων ἀδιαφοροῦν πρὸς τὰ πνευματικά. Πολλοὶ δὲν ἀναγινώσκουν τίποτε ἄλλο εἰμὴ ἐφημερίδας ἢ μυθιστορήματα· ἄλλοι σοβαρώτεροι ἑλκύονται ἀπὸ φιλοσοφικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα· ἄλλοι νομίζουν ἑαυτοὺς τόσον ἠθικοὺς ὥστε νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκην τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀκόμη καὶ πολλοὶ κατ' ὄνομα Χριστιανοί, ἐπαναπαυόμενοι εἰς τοὺς τύπους τῆς θρησκείας, θεωροῦν περιττὸν νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς διὰ τῆς μελέτης τῶν Ἱ. Γραφῶν.

(β) ***Ἡ ἀπιστία.*** Πολλοί, ὄχι ἀγράμματοι ἀλλὰ «διανοούμενοι» δυστυχῶς λεγόμενοι, θεωροῦν τὴν Ἁγ. Γραφὴν ὡς συλλογὴν μύθων διαψευδομένων ὑπὸ τῆς λεγομένης «ἐπιστήμης», ἢ ὡς βιβλίον ἀποβλέπον μόνον τοὺς «παππάδες» καὶ τὰ γυναικόπαιδα, ἀλλ' ἀνάξιον τῆς προσοχῆς σοβαρῶν καὶ «πεφωτισμένων» ἀνθρώπων. Οἱ τοιοῦτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μηδὲ εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ πιστεύουν· συνεπῶς δὲν παραδέχονται τὴν Γραφὴν ὡς Λόγον Θεοῦ καὶ δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς.

(γ) ***Ὁ στενοκέφαλος φανατισμός,*** ὅστις ζητεῖ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν διάδοσιν καὶ μελέτην τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κοινῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσουν τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας καὶ διδασκαλίας αὐτῆς. Δυστυχῶς καὶ ὁλόκληροι Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ἀπηγόρευσαν καὶ μέχρι σήμερον ἀπαγορεύουν καὶ παρακωλύουν τὴν διάδοσιν τοῦ Θείου Λόγου εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἐκ φόβου δῆθεν γενέσεως αἱρέσεων καὶ διαστροφῶν τῆς θρησκείας! Οἱ τοιαῦτα ἰσχυριζόμενοι εἶναι αὐτοὶ τρανὰ παραδείγματα ἀγνοίας τῶν Γραφῶν. Διότι ἐὰν ἐγνώριζον (δηλ. ἠννόουν) τὰς Γραφάς, θὰ παρεδέχοντο ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ Θεῖος Λόγος διδάσκει περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι τὰ Ἱερὰ Γράμματα εἶναι τὰ μόνα δυνάμενα νὰ σοφίσωσιν (ἤτοι, νὰ διαφωτίσωσι) τὸν ἄνθρωπον εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (Β'. Τιμ. γ' 15). Ἡ παρεμ-

πόδισις τῆς ἐλευθέρας διαδόσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ διὰ τὸν φόβον διαστροφῆς αὐτῆς, εἶναι ***ὀλεθρία πλάνη***, μαρτυροῦσα παντελῆ ἄγνοιαν τῶν Γραφῶν. «Πλανᾶσθε μὴ γνωρίζοντες τὰς Γραφάς». Τοῦτο ἄλλως τε ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Ἁγία Γραφὴ κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, εἶναι τὰ μᾶλλον προηγμένα εἰς τὸν πολιτισμόν, εἰς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ εἰς τὴν εὐσέβειαν.

IV. *Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγνοίας τῶν Γραφῶν.*

(α) ***Ἡ πλάνη.*** «Πλανᾶσθε, μὴ γνωρίζοντες τὰς Γραφάς». Πῶς νὰ μὴ ἦναι τοιοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα; Εἰς ποῖον κλάδον ἀνθρωπίνης γνώσεως ἢ μαθήσεως ἔχει ἄλλως τὸ πρᾶγμα; Ὁ μαθητὴς εἰς τὸ σχολεῖον, ἂν δὲν μελετήση, δὲν θὰ μάθη τίποτε καὶ θὰ εὑρίσκεται εἰς πλάνην ἐπὶ ἑκάστου τῶν μαθημάτων του. Ὁ ναυτικός, ἂν ἀγνοῇ τοὺς χάρτας, θὰ πλανηθῇ καὶ θὰ ναυαγήση. Ἑπομένως καὶ ὁ Χριστιανός, ὁ μὴ γνωρίζων τὰς Γραφάς, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ περιπέση εἰς πλάνην καὶ δεισιδαιμονίαν.

(β) ***Ἡ χαλάρωσις τῶν ἠθῶν*** τῶν τε ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν. Οἱ πειρασμοὶ τοῦ κόσμου εἶναι τόσον μεγάλοι καὶ δελεαστικοί, ὥστε μόνον ἡ δύναμις τοῦ Εὐαγγελίου δύναται νὰ καταστήση τὴν ψυχὴν νικηφόρον κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ δύναμις αὕτη ἀποκτᾶται μόνον διὰ τῆς πίστεως, «ἡ δὲ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. ι'. 17).

Ὅθεν, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ἂς φροντίσωμεν νὰ ἐξοικειωθῶμεν μὲ τὰς Ἱερὰς Γραφάς, τὰς ὁποίας δυνάμεθα σήμερον τόσον εὐκόλως καὶ ὀλιγοδαπάνως νὰ ἀποκτήσωμεν χάρις εἰς τὰς εὐσεβεῖς Βιβλικὰς Ἑταιρίας. Ἂς γίνῃ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἡ μελέτη καὶ τὸ ἐντρύφημα ἡμῶν, λύχνος εἰς τοὺς πόδας μας καὶ φῶς εἰς τὰς ὁδούς μας, ἵνα μὴ περιπέσωμεν εἰς τὴν πλάνην, ἀλλὰ βαδίσωμεν ἀσφαλῶς καὶ ἀπροσκόπτως εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἕως οὗ «καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ». Ἀμήν!

† Π. Γ. Λογγινίδης.

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΣΧΕΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ

«Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζῶν καὶ ἐνεργὸς καὶ κοπτερώτερος ὑπὲρ πᾶσαν δίστομον μάχαιραν, καὶ διέρχεται μέχρι διαιρέσεως ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ διερευνᾷ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς ἐννοίας τῆς καρδίας... πρὸς ὃν ἔχομεν νὰ δώσωμεν λόγον». (Ἑβρ δ'. 12—13).

Ὑπάρχει μία θαυμαστὴ ἐσωτερικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν. Ὁ πιστός, ὅστις ἐγνώρισε τὸν Σωτῆρα καὶ ἐγεύθη τοῦ Λό-

γου τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀληθείας, ἀνακαλύπτει ἕνα στενότατον δεσμὸν μεταξὺ τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου καὶ τοῦ γραπτοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Αἱ Γραφαὶ ἀποκαλύπτουν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐκεῖνος δὲ ἔδωκε μαρτυρίαν περὶ τῶν Γραφῶν, θέσας τὴν σφραγῖδα τοῦ κύρους καὶ τῆς αὐθεντίας Του ἐπὶ τῆς γεγραμμένης ἀποκαλύψεως. Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν πρῶτον τί λέγουν αἱ Γραφαὶ διὰ τὸν Κύριον ἡμῶν, δεύτερον ποία ὑπῆρξεν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τῶν Γραφῶν, καὶ τρίτον ποίαν σχέσιν ἀνακαλύπτομεν εἰς τὴν πεῖράν μας μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Βίβλου.

1. *Τί λέγουν αἱ Γραφαὶ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

Καίτοι τὰ διάφορα βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης ἐγράφησαν αἰῶνας ὁλοκλήρους πρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀσχολοῦνται ἐξ ὁλοκλήρου μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον Του. Ὁμιλοῦν σαφῶς δι' Ἐκεῖνον, ὅστις ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἐκ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸ δρᾶμα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ νὰ δώσῃ ἔνδοξον τέρμα. Εἰς τὰς πρώτας σελίδας τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Γραφῆς, εὐθὺς μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, εὑρίσκομεν τὴν πρώτην εὐκρινῆ προφητείαν περὶ τοῦ Σωτῆρος: «Τὸ σπέρμα τῆς γυναικὸς θέλει σοῦ συντρίψει τὴν κεφαλήν, καὶ σὺ θέλεις κεντήσει τὴν πτέρναν αὐτοῦ». Ἦτο ἡ ἐτυμηγορία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ὄφιν.

Ὁ Νόμος βραδύτερον, ὁ ὁποῖος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως, ἐξετέλεσε χρέη παιδαγωγοῦ, διὰ νὰ μᾶς προετοιμάσῃ καὶ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὸν Χριστόν. Τοιαύτην ἑρμηνείαν δίδει ὁ Ἀπ. Παῦλος περὶ τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ Νόμου. Ὁ Νόμος δὲν σώζει, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σώσῃ. Ὁ Νόμος δεικνύει τὴν παράβασιν, τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν ἰσχὺν νὰ τὴν ἐξαλείψῃ. Ὁ Νόμος ἀπευθύνεται πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἴσχυσε νὰ καθαρίσῃ τὴν ἁμαρτίαν· ἁπλῶς τὴν ἔφερεν εἰς τὸ φανερόν, ὅπως ὁ καθρέπτης μᾶς δεικνύει τὴν ἀκαθαρσίαν, ἀλλὰ πέραν τούτου εἰς οὐδὲν μᾶς ὠφελεῖ. Τοιοῦτος πνευματικὸς καθρέπτης ὑπῆρξεν ὁ Νόμος, δεικνύων εἰς ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀκαθαρσίαν, μὴ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ τὴν ἀπαλείψῃ, ἐμπνέων ὅμως τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνάγκης τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς. Τοιουτοτρόπως ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγὸς εἰς τὸν Χριστόν, τὸν μόνον δυνάμενον νὰ καθαρίσῃ καὶ σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. «Πρὶν ἔλθῃ ἡ πίστις, ἐφρουρούμεθα ὑπὸ τὸν νόμον, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν πίστιν, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀποκαλυφθῇ· ὥστε ὁ νόμος ἔγεινεν παιδαγωγὸς ἡμῶν εἰς τὸν Χριστόν» (Γαλ. γ'. 24—24).

Ἀλλὰ καὶ αἱ τελεταὶ καὶ αἱ θυσίαι τῆς Παλ. Διαθήκης ποῖον ἄλλον σκοπὸν εἶχον, εἰμὴ νὰ προεικονίσουν τὸ μέγα ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἦσαν ἡ σκιὰ τῆς μεγάλης πραγματικότητος, οἱ τύποι, οἱ ὁποῖοι παραστατικῶς ὡμίλουν εἰς τὸν ἄνθρωπον περὶ τῆς οὐσίας, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ. «Διότι ὁ νόμος, ἔχων σκιὰν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐχὶ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, δὲν δύναταί ποτε διὰ τῶν αὐτῶν θυσιῶν, τὰς ὁποίας προσφέρουσι κατ' ἐνιαυτόν, πάντοτε νὰ τελειοποιήσῃ τοὺς προσερχομένους». (Ἑβρ. ι'. 1).

Ἀδύνατον ἦτο τὸ αἷμα τῶν ταύρων καὶ μόσχων καὶ τράγων νὰ ἀφαιρῇ ἁμαρτίας (Ἑβρ. ι΄. 3), ἀλλὰ τὸ αἷμα ἐκεῖνο τῶν ζώων, τὸ ὁποῖον ἐχύνετο, ἦτο ἡ μαρτυρία ὅτι διὰ τοῦ πολυτίμου αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὡς Ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου, ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ καθαρισμός, ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν (Α΄. Πέτρου α΄. 19, Α΄. Ἰωάν. α΄. 7).

Οἱ Ψαλμοὶ καὶ οἱ προφῆται ἀσχολοῦνται μὲ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ θὰ ἤρχετο νὰ ἀπολυτρώσῃ τὸν λαόν Του. Τὸν δραματίζονται ὡς τὸν παντοδύναμον Ἐλευθερωτήν, ὡς τὸν πιστὸν ἐκτελεστὴν τοῦ Θείου θελήματος. Προλέγουν τὴν γέννησίν Του ἐκ Παρθένου καὶ δίδουν λεπτομερείας τῶν περιστάσεων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου Του. Ὁ Ἡσαΐας τὸν περιγράφει ὡς παιδίον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐδόθη ἐξ οὐρανοῦ, ὡς διδάσκαλον, ὡς τὸν ἄνθρωπον τῶν θλίψεων, ὡς θριαμβευτὴν καὶ ὡς μεσίτην. Ὁ Δανιὴλ εἶδε τὰς μεγάλας δυνάμεις τοῦ κόσμου νὰ ὑψοῦνται, νὰ ἀκμάζουν, νὰ ἐπικρατοῦν καὶ κατόπιν νὰ ἀφανίζωνται, διὰ νὰ ἔλθῃ καὶ βασιλεύσῃ Ἐκεῖνος εἰς αἰῶνας αἰώνων.

Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως μέχρι τῶν προφητῶν, ἡ Γραφὴ μᾶς δίδει τὴν ζωηρὰν περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαν της. «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι σεῖς νομίζετε ὅτι ἐν αὐταῖς ἔχετε ζωὴν αἰώνιον· καὶ ***ἐκεῖναι εἶναι αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ***» (Ἰωάν. ε΄. 39).

***

2. ***Τί λέγει ὁ Χριστὸς περὶ τῶν Γραφῶν.*** Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον τὰς μετεχειρίσθη. Ἤντλησεν ἀπὸ τὰς Γραφὰς ὑλικὸν καὶ ἀνεφέρετο συνεχῶς εἰς αὐτάς. «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον νὰ καταλύσω τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· δὲν ἦλθον νὰ καταλύσω, ἀλλὰ νὰ ἐκπληρώσω» (Ματθ. ε΄. 17). Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐχρησιμοποίησε τὰς Γραφὰς ὡς ὁδηγὸν αὐθεντικόν, ὡς Λόγον Θεοῦ. Ἐμελέτα τὰς Γραφάς, ἐδίδασκε ἀπὸ τὴν Γραφήν, παρέπεμπε πολλάκις τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὰς Γραφάς. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὅτε ἐνεφανίσθη διὰ νὰ δώσῃ μαρτυρίαν περὶ τῆς ἀληθείας, ἤνοιξε τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου, ἀνέγνωσεν ὀλίγα ἐδάφια ἀπὸ τὸ 61ον κεφ. καὶ ἐνῷ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν παρευρεθέντων ἐν τῇ συναγωγῇ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦσαν ἀτενίζοντες εἰς αὐτόν, ἔκλεισε τὸ βιβλίον, προσθέσας; «Σήμερον ἐπληρώθη ἡ γραφὴ αὕτη εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν» (Λουκ. δ΄. 17-21).

Κατὰ τὸν πειρασμόν Του ἐν τῇ ἐρήμῳ ἄλλο ὅπλον δὲν ἐχρησιμοποίησεν ἐκτὸς τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. «Γέγραπται!» ἦτο ἡ ἀποστομωτική Του ἀπάντησις καὶ εἰς τὰς τρεῖς κατὰ σειρὰν εἰσηγήσεις τοῦ Πονηροῦ. Διὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἡ Γραφὴ ἦτο ἡ ἠκονισμένη μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκρουσε τὰς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἀκόμη καὶ ὅταν εὑρίσκετο προσηλωμένος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ κατὰ τὰς σκληρὰς στιγμὰς τῆς ἐγκαταλείψεώς Του, ἀπὸ τὰς Γραφὰς ἔλαβε λόγους διὰ νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὸν Θεὸν μὲ τὴν κραυγήν: «Θεέ μου, Θεέ μου, διατί με ἐγκατέλιπες;» (Ψαλμ. κβ΄. 1).

«Ὁ λόγος Σου εἶναι ἀλήθεια» —αὐτὴ ἦτο ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐξ ἄλλου, τὸ ὅλον ἔργον Του εἶναι προσηρμοσμένον πρὸς τὴν ἐπαλήθευσιν τῆς Γραφῆς. «Διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ ρηθὲν....» εἶναι ἡ συνεχὴς ἐπανάληψις τῶν Εὐαγγελιστῶν εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς διηγήσεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος. Ὅταν δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασίν Του συνήντησε τοὺς δύο μαθητὰς πορευομένους πρὸς Ἐμμαούς, ἀφοῦ ἤλεγξεν αὐτοὺς διὰ τὴν βραδύτητά των εἰς τὸ νὰ κατανοήσουν τὰς Γραφάς, *«ἀρχίσας ἀπὸ Μωϋσέως καὶ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευεν εἰς αὐτοὺς τὰ περὶ ἑαυτοῦ γεγραμμένα ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς» (Λουκ. κδ'. 25-27).*

3. Καθαρότερον ἀκόμη βλέπομεν τὴν σχέσιν μεταξὺ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Γραφῶν *εἰς τὴν πεῖραν τῆς ἐσωτερικῆς, τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.*

Ὅπως ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια, οὕτω καὶ οἱ λόγοι Του εἶναι λόγοι ζωῆς: «Οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους λαλῶ πρὸς ὑμᾶς, πνεῦμα εἶναι καὶ ζωὴ εἶναι» (Ἰωάν. ς'. 63). Ὁ Χριστὸς εἶναι διὰ τὴν ψυχήν μας τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἀλλὰ καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι λύχνος εἰς τοὺς πόδας μας καὶ φῶς εἰς τὰς τρίβους μας (Ψαλμ. 119: 105).

Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἀνακαινίζων ἡμᾶς καὶ δημιουργῶν ἐντὸς ἡμῶν τὸν νέον ἄνθρωπον· ἀλλὰ τὸ σπέρμα τῆς νέας κατὰ Χριστὸν ζωῆς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ρίπτεται καὶ ριζοβολεῖ εἰς τὴν ψυχήν: «Ἐγεννήθητε οὐχὶ ἐκ φθαρτοῦ σπέρματος ἀλλ' ἀφθάρτου, διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα» (Α'. Πέτρ. α'.) Ὁ Χριστὸς μᾶς καθαρίζει· ἀλλὰ καὶ ὁ Λόγος Του μᾶς καθαρίζει: «Τώρα εἶσθε καθαροί, διὰ τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς». «Καθαρίσατε τὰς ψυχάς σας μὲ τὴν ὑπακοὴν τῆς ἀληθείας».

Ἡ αὔξησίς μας ἡ πνευματικὴ γίνεται ἐν Χριστῷ (Ἐφεσ. δ'. 15) καὶ ὅμως ἡ παραγγελία εἶναι νὰ ἐπιποθήσωμεν ὡς νεογέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα (τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ) διὰ νὰ αὐξηθῶμεν δι' αὐτοῦ (Α'. Πέτρ. β'. 2).

Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν· ἐν τῷ Λόγῳ ὅμως τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμεθα: «Ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ Σου· ὁ λόγος Σου εἶναι ἀλήθεια» (Ἰωάν. ιζ. 17).

Καὶ ὅσον προχωροῦμεν, βλέπομεν ὅτι εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ἐνσαρκωθεὶς καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ γραπτὸς καὶ περιεχόμενος εἰς τὴν Βίβλον.

Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ κριτὴς τῶν πράξεών μας καὶ ὁ κριτὴς ὅλου τοῦ κόσμου. Ἰδοὺ ὅμως τί λέγει Ἐκεῖνος: «Ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ δεχόμενος τοὺς λόγους μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· *ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐλάλησα, ἐκεῖνος θέλει κρίνει αὐτὸν* ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» (Ἰωάν. ιβ'. 48).

Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς, ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ (Ἑβρ. δ'. 12-13), εἰς τὸ τέλος προσωποποιεῖ τὸν Λόγον αὐτὸν καὶ καταλήγει: «*πρὸς ὃν* ἔχομεν νὰ δώσωμεν λόγον».

Ἡ στενὴ αὕτη σχέσις μεταξὺ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ αὐξήσῃ τὴν πρὸς τὰς Γραφὰς ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν Ἰησοῦν Χαιστὸν ἐκ καθαρᾶς καρδίας.

Μιχ. Κυριακάκης.

ΟΙ ΠΕΙΡΑΣΜΟΙ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Γ΄.

«Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ταῦτα πάντα σοὶ δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκηνήσῃς μοι». (Ματθ. δ΄.8-9).

Ἀφοῦ ὁ Διάβολος προσεπάθησεν εἰς μάτην νὰ ἑλκύσῃ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν εἰς ἁμαρτίαν, πειράζων Αὐτὸν νὰ ποιήσῃ θαῦμα, ἵνα προμηθευθῇ ἄρτον, ἐνῷ ἦτο θέλημα τοῦ Πνεύματος νὰ πεινάσῃ εἰς τὴν ἔρημον· ἀφοῦ καὶ δευτέραν φορὰν προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ Αὐτὸν εἰς ἁμαρτίαν, πειράζων Αὐτὸν νὰ ρίψῃ ἑαυτὸν κάτω ἀπὸ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ οὕτω νὰ καταστρέψῃ τὴν ζωὴν Αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν διετηρεῖτο διὰ θαύματος, κατέφυγεν εἰς ἄλλον πειρασμόν, ὅστις ἐφαίνετο αὐτῷ πιθανώτερος νὰ ἐπιτύχῃ· δηλαδὴ ὑπεσχέθη Αὐτῷ ἄπειρα πλούτη καὶ τιμάς, πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ πρὸς πάντα ἄλλον ἐκτὸς τοῦ Χριστοῦ θὰ ἦτο ἰσχυρότατος πειρασμός.

Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἦτο πτωχός, υἱὸς πτωχῆς παρθένου καὶ τέκτων καὶ νομιζόμενος υἱὸς πτωχοῦ τέκτονος, μὴ ἔχων ἐνίοτε, ὡς φαίνεται, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ, ὁ Διάβολος ἐνόμιζεν ἀναμφιβόλως, ὅτι προθύμως θὰ ἐδέχετο τοιαύτην προσφορὰν καὶ ὑπὸ ὅρους μάλιστα τόσον εὐκόλους. Δὲν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἰησοῦ οὔτε φόρους, οὔτε στρατούς, οὔτε δῶρα, ἀλλὰ μόνον νὰ κλίνῃ τὸ γόνυ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ἀνώτερον αὐτοῦ, τουτέστιν ἐζήτησεν ἁπλῆν πρᾶξιν ὑποταγῆς καὶ λατρείας· «ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι».

Πόσοι ἐδέχθησαν, οὐχὶ δι' ὅλα τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου τούτου, οὐχὶ δι' ἓν βασίλειον, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς διοικήσεως ἑνὸς βασιλείου, καὶ τοῦτο δι' ὀλίγον χρόνον, νὰ θυσιάσωσι τὰς ἀρχάς των, τάς τε πολιτικὰς καὶ τὰς θρησκευτικάς, καὶ νὰ συγκατατεθῶσι νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἐπεθύμουν οἱ ἀνώτεροι αὐτῶν!

Ποσάκις οὐχὶ δι' ἓν βασίλειον, ἀλλὰ διὰ μικρὰν δόξαν, κατήντησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ πράξωσι τὰ εὐτελέστερα καὶ βδελυρώτερα ἔργα, καὶ νὰ γείνωσιν ὄργανα ἐκτελέσεως τῶν ἀσεβεστάτων καὶ βδελυρωτάτων σχεδίων.

«Ταῦτα πάντα δώσω σοι, ἐὰν πεσὼν προσκυνύσῃς μοι». Φαίνεται ὅτι ὁ Διάβολος ἐπὶ Χριστοῦ ἀντεποιεῖτο παγκόσμιον ἐξουσίαν. Ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς περιγράφων τὸν αὐτὸν πειρασμὸν λέγει· «Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸς ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν· ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν. Σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πάντα» (Λουκ. δ΄. 5-7).

Ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς οἰκουμένης, ὅτε ἦλθεν ὁ Χριστός, ὑπέκειτο εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Διάβολος ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Παύλου ***ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου;*** «Εἰ δὲ καὶ ἔστι κε-

καλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ». (Β΄. Κορινθ. δ΄. 3-4). Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ ὀνομάζει αὐτὸν «τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος· τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπεθείας» (Ἐφεσ, β΄. 2). Καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λέγει: «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται» (Ἰωάν. ιβ΄. 31). Καὶ πάλιν· «οὐκ ἔτι πολλὰ λαλήσω μεθ᾽ ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν» (Ἰωάν. ιδ΄. 30. Ἴδε καὶ Ἰωάν. ιϛ΄. 11).

Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» (Ἐφεσ. ϛ΄. 11).

Ἀλλὰ μήπως καὶ σήμερον αἱ βασιλεῖαι τοῦ κόσμου τούτου δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ; Καθ᾽ ὅλον τὸν κόσμον τί ἄλλο βλέπετε εἰμὴ ὑπακοὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Σατανᾶ μᾶλλον ἢ εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ! Πλῆθος μάλιστα ἐκ τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ φαίνονται ὅτι εἶναι οἱ ἀφωσιωμένοι δοῦλοι τοῦ Διαβόλου.

Πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὄντας ὑποκριτάς, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἶπεν· «Ὑμεῖς ἐκ πατρὸς τοῦ Διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. Ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ» (Ἰωάν. η΄. 44).

Καὶ ἂν ὅλοι οἱ ζῶντες ἐν ὑποκρισίᾳ καὶ ψεύδει ἦναι τέκνα τοῦ Διαβόλου, ἔχει οὗτος ἀναριθμήτους ἀπογόνους· ἔχει οἰκογένειαν μεγάλην, περιλαμβάνουσαν τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐθνῶν, καὶ ἑπομένως εἶναι ὑπήκοοι αὐτοῦ. Ὅθεν ὅσον καὶ ἂν κατηγορήσωμεν τὸν Διάβολον διὰ ψεύδη, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι εἶχε λόγον νὰ ὑποθέτῃ, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κόσμου τούτου ἀνῆκε τρόπον τινα εἰς αὐτόν, καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ τὸ προσφέρῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀντὶ ἁπλῆς μόνον πράξεως λατρείας καὶ ὑποταγῆς εἰς αὐτόν: «Ταῦτα πάντα σοὶ δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι».

Ὁποία βλάσφημος πρότασις! νὰ προσκυνήσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸν Διάβολον! Ἀλλ᾽ ὁ Διάβολος τὰ πάντα μετέρχεται καὶ δὲν πρέπει νὰ παραξενευώμεθα. διότι, καθὼς ἐνταῦθα φαίνεται, ἀγαπᾷ νὰ προσκυνῆται. Καὶ δὲν εἶναι παράδοξον· διότι βλέπομεν, ὅτι καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσι νὰ προσκυνῶνται. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἐπεθύμει νὰ θεωρῆται ὡς Θεός, καὶ ν᾽ ἀποδίδηται αὐτῷ λατρείᾳ, Οὕτω καὶ ὁ μέγας Λάμας τοῦ Θιβὲτ σήμερον προσκυνεῖται. Ὁ Ἡρώδης εὐχαριστήθη, ὅτε ὁ δῆμος ἀκούσας τὴς δημηγορίαν αὐτοῦ, ἐπεφώνει· «Θεοῦ φωνὴ καὶ οὐκ ἀνθρώπου», καὶ διὰ τοῦτο «παραχρῆμα ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος Κυρίου, ἀνθ᾽ οὗ οὐκ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ Θεῷ· καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν» (Πράξ. ιβ΄. 21—23).

Οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι εἶναι ταπεινοὶ καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσι νὰ προσκυνῶνται. Ὅτε ὁ Πέτρος ἦλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν, ἵνα ἴδῃ τὸν Κορνήλιον, καὶ ὅτε ὁ Κορνήλιος συνήντησεν αὐτόν, «πεσὼν εἰς τοὺς πόδας προσεκύνησεν», ἀλλ᾿ ὁ Πέτρος δὲν ἐδέχθη τὴν τοιαύτην προσκύνησιν. «Ὁ δὲ Πέτρος αὐτὸν ἤγειρε λέγων, Ἀνάστηθι, κἀγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι» (Πράξ. ι΄. 25-26).

Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας ἐν Λύστροις, ὅτε ὁ ἱερεὺς τοῦ Διὸς «ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ τοὺς πυλῶνας «ἐνέγκας σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελε θύειν, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον κράζοντες καὶ λέγοντες. Ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς» (Πράξ. ιδ΄. 13-15). Οὕτω καὶ ὁ ἄγγελος ὁ σταλεὶς πρὸς τὸν Ἰωάννην εἰς Πάτμον δὲν ἐδέχθη τὴν προσκύνησιν τοῦ Ἀποστόλου, εἰπών: ***Ὅρα μή***· σύνδουλός σου γάρ εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν καὶ τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου· ***τῷ Θεῷ προσκύνησον***» (Ἀποκ. κβ΄. 8-9).

Οἱ Φαρισαῖοι, τοὺς ὁποίους ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὠνόμαζε τέκνα τοῦ Διαβόλου, ἠγάπων ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς ἑορταῖς, καὶ νὰ ὀνομάζωνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων Ραββί.

Πλὴν τῆς φυσικῆς ταύτης ἀγάπης τοῦ προσκυνεῖσθαι, ἥτις φαίνεται ἔμφυτος εἰς τοὺς πεπτωκότας ἀγγέλους καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους, ὁ Διάβολος εἶχε καὶ ἄλλον λόγον ὅπως ἐπιθυμήσῃ νὰ πέσῃ νὰ προσκυνήσῃ αὐτὸν ὁ Χριστός. Τὸ νὰ καταστήσῃ Αὐτὸν ἔνοχον ***εἰδωλολατρείας***. Τοῦτο βεβαίως ἤθελεν ὑπερευχαριστήσει αὐτόν. Ἡ προσκύνησις, τὴν ὁποίαν ἐζήτησεν, ἤθελεν εὐχαριστήσει τὴν ἑαυτοῦ ματαιότητα καὶ ὑπερηφανίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μῖσός του κατὰ τοῦ μόνου ζῶντος καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς δύο ἄλλους πειρασμούς, ἀπεστόμωσεν αὐτὸν δι᾿ ἑνὸς ρητοῦ ἐκ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, καὶ συγχρόνως διέταξεν αὐτὸν ν᾿ ἀναχωρήσῃ. «Ὕπαγε, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ· Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις» (Δευτ. ς΄. 13).

Προσεπάθησαν ἄνθρωποί τινες νὰ κάμουν διάκρισιν μεταξὺ ***προσκυνήσεως*** καὶ ***λατρείας***. Ὁ Διάβολος προσκύνησιν ἁπλῶς ἐζήτησεν, οὐδὲν δὲ εἶπε περὶ λατρείας. Ἀλλ᾿ ἡ ἀπάντησις τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύει ὅτι ἡ προσκύνησις εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς λατρείας καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν ν᾿ ἀποδοθῇ εἰμὴ εἰς μόνον τὸν Θεόν. Οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν: «Προσκυνήσατε τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑδάτων» (Ἀποκ. ιδ΄. 6-7). Αὕτη εἶναι ἡ διδασκαλία ἡ πανταχοῦ διδασκομένη ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ τρίτος οὗτος πειρασμὸς σκοπὸν ἔχων νὰ καταπείσῃ τὸν Χριστὸν εἰς τὸ νὰ προσκυνήσῃ τὸν Διάβολον, ἦτο ἀσέβεια τόσῳ βαρεῖα καὶ τόσῳ πρόδηλος, ὥστε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διέταξεν αὐτὸν νὰ ἀναχωρήσῃ· «Ὕπαγε, Σατανᾶ!» Τὴν δύναμιν τῆς προσταγῆς ταύτης ᾐσθάνθη ὁ Διάβολος, καὶ ἐννόησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ. «Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος». Ὁ δὲ Λουκᾶς λέγει: «Καὶ

συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ᾿ αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ» (Λουκ. δ'. 13).

Ἅμα δ᾿ ἀφῆκεν Αὐτόν, «ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ» (Ματθ. δ'. 11). Ἴσως ἔφερον αὐτῷ τροφήν, ὡς ἔφερον ἄγγελοι πρὸς τὸν Ἠλίαν, (Α'. Βασ. ιθ'. 6-7).

***

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων πειρασμῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν διδασκόμεθα:

(α) Ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος, ὅσον καὶ ἂν ἦναι ἀγαθὸς καὶ ἅγιος, δὲν εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τῶν πειρασμῶν τοῦ Διαβόλου· ὅτι οὔτε ἐν τῇ ἐρήμῳ οὔτε ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ οὔτε ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη, οὔτε ἀλλαχοῦ εἶναι κανεὶς ἀσφαλὴς κατ᾿ αὐτῶν· καὶ ὅτι κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ἀπορῇ, ἐάν ποτε πειρασθῇ.

(β) Ὅτι τὸ νὰ περασθῇ τις ἁπλῶς δὲν εἶναι ἁμαρτία·

(γ) Ὅτι ὁσάκις πειρασθῶμεν, πρέπει ν᾿ ἀποκρούωμεν τὸν πειρασμὸν διὰ τῶν ὅπλων, ἅτινα μᾶς παρέχει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

(δ) Ὅτι ὁ πειρασμὸς πρέπει ν᾿ ἀποκρούεται ἀμέσως, καὶ ἐὰν ἀκόμη εὑρισκώμεθα εἰς μεγίστας ἀνάγκας, ἂν τε πεινῶμεν, ἄν τε διψῶμεν καὶ μηδένα ἔχωμεν νὰ ἀνακουφίσῃ ἡμᾶς, καὶ ἐὰν ἀκόμη προσφέρωνται εἰς ἡμᾶς ἄπειρα πλούτη καὶ μεγάλαι τιμαὶ καὶ ἀπεριόριστος ἐξουσία.

(ε) Ὅτι ἐν καιρῷ πτωχείας, καὶ ὅταν στερούμεθα καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς, ἐνδέχεται νὰ πειρασθῶμεν ὑπὸ τοῦ Διαβόλου, ἵνα πράξωμέν τι κακόν, ὅπως ἀπαλλαγῶμεν τῶν ἀναγκῶν ἡμῶν.

(ϛ) Ὅτι ἂν αἰσθανώμεθα μεγίστην κλίσιν πρὸς τὰ πλούτη, τὰς τιμὰς καὶ τὴν δόξαν, πρέπει νὰ ὑποπτεύσωμεν, ὅτι ὁ Διάβολος εἶναι πλησίον μας καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἐξολοθρεύσῃ.

(ζ) Ὅτι οὐδεμία ἐλπὶς γηΐνων ἀγαθῶν πρέπει ποτὲ νὰ πείσῃ ἡμᾶς, ὥστε νὰ παραβῶμεν ἐντολήν τινα τοῦ Θεοῦ, «Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» (Ματθ. ιϛ'. 26).

(η) Ὅτι ἀναγινώσκοντες συνεχῶς τὰς ἱερὰς Γραφάς, παρασκευαζόμεθα εἰς τὸ νὰ ἀποκρούωμεν εὐκολώτερον τοὺς παντοίους πειρασμοὺς τοῦ Διαβόλου καὶ τὰς μᾶλλον δυσκόλους περιστάσεις.

(θ) Ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποθέτωμεν, ὅτι ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, διότι εὑρέθημεν εἰς κατάστασιν νὰ πεινάσωμεν καὶ διψήσωμεν καὶ πειρασθῶμεν ὑπὸ τοῦ Διαβόλου.

(ι) Μετὰ δεινὰς δοκιμασίας καὶ πειρασμούς, ἐὰν ἀντισταθῶμεν μέχρι τέλους, ἂς ἤμεθα βέβαιοι, ὅτι ὁ Διάβολος θὰ μᾶς ἀφήσῃ, ὅπως ἀφῆκε τὸν Χριστόν, καὶ ὅτι θέλομεν εὑρεῖ βοήθειαν καί παραμυθίαν. «Ἰδού, ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ».

(ια) Ὅτι ὁ Διάβολος δὲν δύναται νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἡμᾶς, εἰμὴ ἐὰν ἑκουσίως ὑποχωρήσωμεν εἰς τοὺς πειρασμοὺς αὐτοῦ.

(ιβ) Ὅτι εἰς πάντα καιρὸν δοκιμασίας καὶ πειρασμοῦ, πρέπει νὰ εὑρίσκω-

μεν παρηγορίαν ἀποβλέποντες εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ἕνεκα τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἔλαβε μορφὴν δούλου, ***ἐπειράσθη κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα ἡμῶν, χωρὶς ἁμαρτίας***, καὶ ἐπειδὴ ὡς ἄνθρωπος ἐπειράσθη, δύναται νὰ συμπαθήσῃ εἰς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν.

(ιγ) Ὅτι πρέπει νὰ ἤμεθα ταπεινοὶ καὶ νὰ μὴ ζητῶμεν προσκύνησιν παρ' ἄλλων, μιμούμενοι οὕτω τὸν Διάβολον· καὶ νὰ μὴ δίδωμεν εἰς ἄλλους ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει προσκύνησιν ἀνήκουσαν εἰς μόνον τὸν Θεόν.

Ὁ Ξενοφῶν ἐκαυχᾶτο, ὅτι οἱ Ἕλληνες μόνους τοὺς θεοὺς προσκυνοῦσιν· «Οὐδένα γὰρ ἄνθρωπον δεσπότην, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖτε· τοιούτων μὲν ἐστὲ προγόνων» (Ξενοφ. Κύρου Ἀνάβ. Γ'. κεφ. β'. 13).

Ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Ξενοφῶν καυχώμενος περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, ὡς «ἐκ γένους Ἑλλήνων», ἡμεῖς πρέπει νὰ λέγωμεν ὡς Χριστιανοί, γνωρίζοντες ὅτι εἴμεθα γένος τοῦ Θεοῦ. «Τοῦ Θεοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν» (Πράξ. ιζ'. 28).

Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν προσκυνεῖν εἰμὴ τὸν Θεόν. Ἀμήν. ***(Ἐκ τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Ἰωνᾶ Κίγκ)***

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΙΣ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Κατὰ τὸ δωδεκάμηνον διάστημα ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1937 μέχρι 31 Μαρτίου 1938 ἡ Ἑταιρία ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν ***11,318,575 ἀντίτυπα τοῦ Θείου Λόγου,*** ἤτοι, 1,151,099 ὁλοκλήρους Βίβλους, 1,379,509 Κ. Διαθήκης καὶ 8,787,967 τεύχη μεμονωμένων βιβλίων τῆς Ἁγ. Γραφῆς. Τὸ σύνολον τοῦτο παρουσιάζει ἀπέναντι τῆς κυκλοφορίας τοῦ προηγουμένου ἔτους ἐλάττωσιν μόνον 25,373 ἀντιτύπων. Ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν Κίνᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ, λόγῳ τοῦ πολέμου, ἡ κυκλοφορία ἠλαττώθη κατὰ 1 ἑκατομμύριον ἀντιτύπων καὶ πλέον, βλέπομεν ὅτι εἰς ἄλλας χώρας ἐπῆλθεν ἀξιοσημείωτσς αὔξησις, ὥστε ἡ συνολικὴ ἐλάττωσις νὰ περιορισθῇ εἰς μόνον 25,000 ἀντιτύπων.

Ἡ ὡς ἄνω ἐφετεινὴ κυκλοφορία κατανέμεται, εἰς στρογγύλους ἀριθμούς, ὡς ἑξῆς: Ἐν Μ. Βρεττανίᾳ 920,000, ἐν τῇ Ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ 1,570,000, ἐν Ἀσίᾳ 6,930,000, ἐν Ἀφρικῇ 650,000, ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ 650,000, ἐν Καναδᾷ καὶ Νέᾳ Γῇ 311,000, εἰς τὰς νήσους τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν καὶ τὴν Βενεζουέλαν 90,000, ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ 220,000.

Κατὰ τὸ δωδεκάμηνον τοῦτο ἡ Ἑταιρία ἐξέδωκε τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἢ μέρη αὐτῆς εἰς 12 νέας γλώσσας καὶ διαλέκτους, ἤτοι, 8 Ἀφρικανικάς, 1 Ἀσιατικήν, 1 τῆς Πολυνησίας, 1 τῆς Νοτ. Ἀμερικῆς καὶ 1 Εὐρωπαϊκὴν (τὴν γλῶσσαν τῶν ἐν Γιουγοσλαυΐᾳ Ἀθιγγάνων). Οὕτως ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων, εἰς ἃς ἔχει ἐκδόσεις ἡ Ἑταιρία, ἀναβιβάζεται εἰς 723. Ἐὰν δὲ συνυπολογίσωμεν καὶ τὰς ἄλλας γλώσσας καὶ διαλέκτους, εἰς ἃς ἔχει ἐκδοθῆ ἡ Ἁγία Γραφὴ ἢ μέρη αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἄλλων Βιβλικῶν Ἑταιριῶν τοῦ κόσμου, ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν μεταφράσεων ἀνέρχεται σήμερον εἰς ***χιλίας (1000).***

Ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Ἑταιρίας, ὅστις πέρυσιν ἔδειξεν ἔλλειμμα 15,535 λιρῶν, ἐφέτος ἔκλεισε μὲ ἔλλειμμα μόνον 7,256 λιρῶν, ἤτοι, ἔσοδα μὲν λιρῶν 378,092, ἔξοδα δὲ 385,348. Ἐκ τῶν ἐσόδων τούτων μόνον 156,903 λίραι προῆλθον ἐκ πωλήσεων (ἀπέναντι πωλήσεων περυσινῶν 141,202 λιρῶν), αἱ δὲ λοιπαὶ 221,189 λίραι ἦσαν συνεισφοραί, δωρεαὶ καὶ τόκοι κληροδοτημάτων. Δοθέντος, λοιπόν, ὅτι αἱ δαπάναι ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας 11,318,575 ἀντιτύπων ἀνῆλθον εἰς λίρας 385,343, αἱ δὲ εἰσπράξεις ἐκ πωλήσεων εἰς λίρας 156,903, εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ βιβλία τῆς Ἑταιρίας ἐν συνόλῳ ἐπωλήθησαν εἰς τὰ 40 τοῖς ἑκατὸν τοῦ κόστους των, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 60 τοῖς ἑκατὸν ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν συνεισφορῶν, δωρεῶν καὶ τόκων κληροδοτημάτων εὐσεβῶν Εὐαγγελικῶν Χριστιανῶν ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρίας. Ἐὰν δὲ ἀναλύσωμεν τὸ κονδύλιον τῶν συνεισφορῶν καὶ δωρεῶν, ἀνερχομένων εἰς λίρας 138,075, εὑρίσκομεν ὅτι ἐξ αὐτῶν 85,449 λίραι (ἤτοι, τὰ 62 τοῖς ἑκατόν) προῆλθον ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς Ἀγγλίας, Σκωτίας, Οὐαλίας καὶ Βορ. Ἰρλανδίας, αἱ δὲ λοιπαὶ 52,626 λίραι ἀπὸ ὅλον τὸν λοιπὸν κόσμον.

Τοῦτο, καὶ ἡ πώλησις 920,000 ἀντιτύπων ἐν τῇ Μ. Βρεττανίᾳ (μὲ πληθυσμὸν περίπου 50 ἑκατομυρίων), ἐνῷ εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν Εὐρώπην (μὲ πληθυσμὸν ἑξαπλάσιον, ἤτοι, 300 περίπου ἑκατομμυρίων) ἡ Ἑταιρία ἐπώλησε 1,570,000 ἀντιτύπων (ἤτοι, 1½ φορὰν περισσότερα ἢ ἐν Μ. Βρεττανίᾳ), εἶναι εὔγλωττος ἐκδήλωσις τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Ἱερὰν Βίβλον καὶ τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ περὶ τῆς σωτηρίου ἐπιδράσεως τοῦ βιβλίου τούτου ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄλλως τε εἰς μόνην τὴν Ἀγγλίαν καὶ Οὐαλίαν (δηλ. μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας) ὑπάρχουν 5,473 τοπικοὶ σύλλογοι πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρίας, κατὰ δὲ τὸ λῆξαν δωδεκάμηνον, ἐνεργείαις τῶν συλλόγων τούτων, συνεκροτήθησαν 5,035 δημόσιαι συνελεύσεις καὶ ἐκηρύχθησαν εἰς τὰς διαφόρους Εὐαγγελικὰς Ἐκκλησίας 5,678 κηρύγματα ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρίας.

Ἐν γένει δὲ καθ' ὅλον τὸν κόσμον, κυρίως εἰς τὰς Βρεττανικὰς χώρας καὶ ἀποικίας, ὑπάρχουν 10,470 τοπικοὶ σύλλογοι, τῶν ὁποίων ἀποκλειστικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ὑποστήριξις τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρίας.

* * *

Ἐρχόμενοι τώρα εἰς τὰς λεπτομερείας, εὑρίσκομεν ὅτι εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην αἱ πωλήσεις (1,570,000 ἀντιτύπων) παρουσιάζουν συνολικὴν αὔξησιν 35,000 ἀπέναντι τῶν τοῦ προηγουμένου ἔτους. Αἱ πωλήσεις ἦσαν ἠλαττωμέναι εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Τσεχοσλοβακίαν, εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας χώρας ἐσημείωσαν μεγάλην αὔξησιν ἐπὶ τῶν περυσινῶν.

Ἐν ***Γαλλίᾳ*** αἱ διαδοχικαὶ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι, καθὼς καὶ αἱ διακυμάνσεις τοῦ φράγκου καὶ αἱ μεγάλαι ἀπεργίαι, εἶχον ὡς φυσικὴν συνέπειαν μίαν ἐλαφρὰν ἐλάττωσιν πωλήσεων, (22,000 ἀντιτύπων κυρίως μεμονωμένων βιβλίων τῆς Γραφῆς) ἀλλ' ἐπωλήθησαν 4500 περισσότεραι Βίβλοι.

Εἰς τὸ ***Βέλγιον*** ἐπίσης αἱ πωλήσεις ἠλαττώθησαν ἀπὸ 49,562 εἰς 44,385. Καὶ ἐκεῖ τὸ αἴτιον ἀποδοτέον εἰς τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας.

Εἰς τὴν αἱματοκυλισμένην ***Ἱσπανίαν*** οὐδόλως παράδοξον ὅτι ἡ ἐλάττωσις

τῶν πωλήσεων ὑπῆρξε μεγίστη—ἀπὸ 211,286 εἰς 36,259. Οἱ βιβλιοπῶλαι τῆς Ἑταιρίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ περιοδεύσουν τὴν ὕπαιθρον χώραν αἱ περισσότεραι πόλεις καὶ κωμοπόλεις εἶναι κατεστραμμέναι ἐκ τῶν ἐναερίων βομβαρδισμῶν, κυρίως δὲ μόνον εἰς τὴν Βαρκελώνην καὶ τὴν Μαδρίτην ἐσημειώθησαν πωλήσεις. Ἡ ***Πορτογαλλία*** τοὐναντίον ἐσημείωσε 110,703 πωλήσεις ἔναντι 102,442 τοῦ 1936 καὶ 100,482 τοῦ 1935.

Ἐν ***Ἰταλίᾳ*** ἀφ' ὅτου ἐπῆλθε συνεννόησις μεταξὺ τῆς Ἑταιρίας καὶ τῆς Ἰταλ. Κυβερνήσεως καὶ ἤρθησαν τὰ ἐμπόδια, ἡ κυκλοφορία τῶν βιβλίων τῆς Ἑταιρίας ἀνῆλθεν εἰς 135,330 ἀντίτυπα ἔναντι 109,084 τοῦ προηγ. ἔτους.

Ἐν ***Γερμανίᾳ*** ὅπως καὶ πέρυσι καὶ πάλιν ἐσημειώθη ἐλάττωσις κυκλοφορίας 15,000 ἀντιτύπων (ἀπὸ 155,112 εἰς 140,289). Αἱ πωλήσεις αὗται ἐγένοντο κυρίως εἰς τὰς πόλεις, καθότι αἱ περιοδεῖαι ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον χώραν παρημποδίζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, φοβουμένων τοὺς περιοδεύοντας Κομμουνιστάς. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ὡς ἄνω κυκλοφορίας τῶν ἐκδόσεων τῆς Βρεττανικῆς Β. Ἑταιρίας, αἱ Γερμανικαὶ Βιβλικαὶ Ἑταιρίαι ἐκυκλοφόρησαν 668,228 Βίβλους καὶ Κ. Διαθήκας. Ὥστε εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ «νέα θρησκεία» τῶν ἀρχαίων εἰδωλολατρικῶν θεῶν, καὶ ἡ λεγομένη «Χιτλερικὴ Ἐκκλησία», εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Σταυρὸς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ καὶ ἡ Ἁγ. Γραφή, ἀποκηρυχθεῖσα ὡς Ἰουδαϊκὸν σύγγραμμα, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ συγγράμματος τοῦ Χίτλερ «Ὁ ἀγών μου», δὲν κάμνουν μεγάλας προόδους μεταξὺ τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ.

Εἰς τὴν προσαρτηθεῖσαν ὑπὸ τῆς Γερμανίας ***Αὐστρίαν*** παραδόξως αἱ ἐφετειναὶ πωλήσεις ἦσαν ἀνώτεραι τῶν περυσινῶν (34,000 ἔναντι 32,000).

Ἡ κυκλοφορία ἐν ***Τσεχοσλοβακίᾳ*** ὑπῆρξεν ἀνωτέρα τῆς τοῦ προηγουμένου ἔτους (54,446 ἀντίτυπα ἔναντι 43,943 τοῦ 1936). Ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ Κράτους, διὰ τῆς προσαρτήσεως ἐδαφῶν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Γερμανίας, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, ἐπῆλθε μετὰ τὸ δωδεκάμηνον, ὅπερ περιλαμβάνει ἡ ἐτησία Ἔκθεσις τῆς Ἑταιρίας.

Ἐν ***Πολωνίᾳ*** καὶ ταῖς ***Βαλτικαῖς Χώραις*** ἐσημειώθη σημαντικὴ αὔξησις, σχεδὸν διπλασιασμὸς τῶν πωλήσεων (συνολικῶς 343,910 ἀντίτυπα ἔναντι 185,307 τοῦ προηγουμένου ἔτους).

Ἐν ***Ρωσσίᾳ*** καὶ ***Σιβηρίᾳ*** ἐξακολουθεῖ ἡ αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις τῆς εἰσαγωγῆς καὶ κυκλοφορίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Εἰς τὴν ***Βαλκανικὴν Χερσόνησον*** τὸ λῆξαν ἔτος παρουσίασε μεγάλην αὔξησιν πωλήσεων τῶν ἱερῶν βιβλίων, κατανεμομένην ὡς ἑξῆς:

	1937-38	*1936-37*	***Αὐξομειώσεις***
Ρουμανία	90,613	61,527	+29,086
Ἑλλὰς	59,025	47,378	+11,647
Νοτιοσλαυΐα	70,272	52,232	+18,040
Βουλγαρία	18,194	20,703	— 2,589
Ἀλβανία	2,831	2,108	+ 723
Τουρκία	3,025	7,000	— 3,975
Τὸ ὅλον	243,960	191,028	

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου βλέπομεν ὅτι καὶ πάλιν ἡ Ἑλλάς, ἥτις μέχρι πρὸ τριῶν ἐτῶν κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ὡς πρὸς τὴν κυκλοφορίαν τῶν Ι. Γραφῶν, περιῆλθεν εἰς τὴν τρίτην θέσιν, ὑστερήσασα καὶ τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Νοτιοσλαυΐας. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν πληθυσμὸν ἑκάστης τῶν ὡς ἄνω χωρῶν, βλέπομεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς πράγματι ἔρχεται ἀκόμη πρώτη, διότι μὲ πληθυσμὸν 6,000,000 ἠγόρασεν σχεδὸν 60,000 ἀντιτύπων τοῦ Θείου Λόγου (ἤτοι, ἀναλογεῖ ἓν ἀντίτυπον διὰ ἑκάστην ἑκατοντάδα κατοίκων της), ἐνῷ ἡ Ρουμανία, μὲ πληθυσμὸν ἀκριβῶς τριπλάσιον, ἠγόρασε 90,000 ἀντιτύπων, ἤτοι, ἓν ἀντίτυπον διὰ κάθε 200 κατοίκους της, ἡ δὲ Νοτιοσλαυΐα, μὲ πληθυσμὸν 13,000,000 ἠγόρασε 70,000 ἀντιτύπων, ἤτοι ἓν ἀντίτυπον διὰ κάθε 185 κατοίκους της. Ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ ἡ ἐλάττωσις τῆς κυκλοφορίας ἐν Τουρκίᾳ ἀπὸ 7,000 εἰς 3,025 ἀντίτυπα—ἐλάττωσις 57 τοῖς ἑκατόν!

Μεταξὺ τῶν ***Ἑβραίων*** ἡ Ἑταιρία δὲν διεξάγει χωριστὸν ἔργον, οἱ δὲ βιβλιοπῶλαί της δὲν κρατοῦν ἰδιαιτέραν στατιστικὴν τῶν ἀγοραστῶν τῶν βιβλίων. Αἱ πωλήσεις ὅμως τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρίας εἰς τὰς γλώσσας, αἵτινες λαλοῦνται ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἀποκλειστικῶς, παρέχουν ἔνδειξίν τινα μερικήν. Κατὰ τὸ λῆξαν λοιπὸν ἔτος καθ' ὅλον τὸν κόσμον ἡ Ἑταιρία ἐπώλησε 18,454 ἀντίτυπα εἰς ***Ἑβραϊκὴν*** γλῶσσαν, 3,366 εἰς τὴν ***Ἰουδαιοαραβικὴν*** καὶ 177 εἰς τὴν ***Ἰουδαιογερμανικήν.*** Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι παρουσιάζουν μεγίστην ἐλάττωσιν ἔναντι τῶν περυσινῶν (22,000 ἀντιτύπων ἔναντι 47,000 πέρυσι). Βεβαίως δὲ δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸν ἄγριον διωγμὸν τῶν Ἰουδαίων ἐν Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ἰταλίᾳ, Πολωνίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ, ὅστις διωγμὸς εἶναι μαῦρον στίγμα διὰ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Πῶς δύναται ὁ Ἰουδαῖος νὰ αἰσθανθῇ ὑπόληψιν πρὸς ἕνα Χριστιανισμὸν οὕτω πως καταπατοῦντα τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ διδασκαλίας καὶ ἀρχάς;

Εἰς τὴν Αἴγυπτον, Σουδάν, Παλαιστίνην, Κύπρον, Συρίαν, Ὑπεριορδανίαν, τὰς παρὰ τὴν Ἐρυθρᾶν Θάλασσαν χώρας καὶ τὴν Αἰθιοπίαν ἡ ἑταιρία ἐπώλησε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 154,136 ἀντίτυπα (εἰς 105 γλώσσας καὶ διαλέκτους) ἔναντι 182,134 πωληθέντων τὸ προηγ. ἔτος. Ἡ ἐλάττωσις παρετηρήθη εἰς ὅλας τὰς ὡς ἄνω χώρας πλὴν τῆς Κύπρου, ὅπου ἐπωλήθησαν ἐφέτος 2130 ἀντίτυπα ἔναντι 1691 πέρυσιν. Ἡ μεγαλειτέρα ἐλάττωσις παρετηρήθη εἰς τὴν Ἰταλοκρατουμένην Αἰθιοπίαν, ὅπου αἱ πωλήσεις κατῆλθον ἀπὸ 17,333 ἀντίτυπα τοῦ 1936 εἰς 6953 τοῦ 1937/8. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπέλασιν ὑπὸ τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν τοῦ Ἄγγλου ἀντιπρσσώπου τῆς Ἑταιρίας, ὅστις εἶχε ζήσει ἐκεῖ πολλὰ ἔτη, καὶ εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν περιοδευόντων βιβλιοπωλῶν. Ἤδη ἡ Ἑταιρία διώρισεν ἀντιπρόσωπόν της ἕνα Ἰταλόν, Εὐαγγελικὸν τὸ δόγμα, καὶ ἐλπίζεται ὅτι ἀποκαθισταμένης τῆς ἡσυχίας, ἡ κυκλοφορία τῶν Ἱ. Γραφῶν θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ πρῴην ἐπίπεδα αὐτῆς.

Εἰς τὴν ***Βόρειον Ἀφρικὴν*** (Τύνιδα, Ἀλγερίαν, Μαρόκον) ἐπωλήθησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 64,897 ἀντίτυπα ἔναντι 63,965 πωληθέντων κατὰ τὸ προηγ. ἔτος. Εἰς τὰς Ἰταλικὰς κτήσεις (Λιβύην, Τριπολίτιδα καὶ Κυρηναϊκὴν) καὶ πάλιν αἱ Ἰταλικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς βιβλιοπώλας τῆς Ἑταιρίας νὰ ἐργασθοῦν.

Εἰς τὴν **Ἀνατολικήν, Κεντρῴαν** καὶ **Δυτικὴν Ἀφρικὴν** μετὰ τῆς μεγαλονήσου **Μαδαγασκάρης** αἱ ἐφετειναὶ πωλήσεις ἐσημείωσαν καὶ πάλιν μεγάλην αὔξησιν—263,306 ἀντίτυπα, εἰς 128 γλώσσας, ἔναντι 231,268 τοῦ προηγ. ἔτους. Ἡ ἔκθεσις τῆς Ἑταιρίας σημειόνει ὅτι ἡ κυκλοφορία τοῦ Θείου Λόγου εἰς τὴν Κεντρῴαν Ἀφρικὴν ἐπενταπλασιάσθη κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν. Προσθετέον ὅτι αἱ περισσότεραι γλῶσσαι τῆς ἀχανοῦς ταύτης ἠπείρου ἦσαν ἄγραφοι, ἕως οὗ οἱ ἱεραπόστολοι τὰς μετέβαλον εἰς γραπτὰς διὰ τῶν εἰς αὐτὰς μεταφαάσεων τῶν Γραφῶν. Μέχρι δὲ τῆς σήμερον εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν γλωσσῶν τούτων αἱ ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρίας εἶναι τὰ μόνα βιβλία, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὰς γλώσσας αὐτὰς καὶ συνεπῶς ἡ Ἁγία Γραφὴ ἀσκεῖ μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν τῆς Σκοτεινῆς Ἠπείρου, ὡς προσφυῶς ὠνομάσθη ἡ Ἀφρικὴ πρὸ 100 ἐτῶν. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι πολλαὶ περιφέρειαι κατοικοῦνται ἀκόμη ὑπὸ πληθυσμῶν τελείως ἀγραμμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκπαίδευσις συντελεῖται πολὺ βραδέως ὑπὸ τῶν σχετικῶς ὀλιγαρίθμων Χριστιανῶν ἱεραποστόλων. Ἐν τούτοις, ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶναι ἤδη μεγάλη ἠθικὴ δύναμις εἰς τὰς ἐκτάσεις ἐκείνας καὶ αἱ ἱεραποστολαὶ εἶναι παλὺ αἰσιόδοξοι διὰ τὸν τελικὸν ἐκχριστιανισμὸν καὶ ἐκπολιτισμὸν τῶν καθυστερημένων τούτων πληθυσμῶν.

Εἰς τὴν **Νότιον Ἀφρικήν,** ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον κατοικεῖται ὑπὸ λευκῶν, ἡ κυκλοφορία τοῦ λήξαντος ἔτους ἀνῆλθεν εἰς 184,887 ἀντίτυπα ἔναντι 195,779 τοῦ 1936 καὶ 145,674 τοῦ 1935.

Ἐρχόμενοι τώρα εἰς τὴν Ἀσίαν, παρατηροῦμεν ὅτι εἰς ὅλας χώρας, ὅπου ἡ Ἑταιρία διεξάγει ἔργον, ἡ κυκλοφορία τῶν Ἱ. Γραφῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ὑπῆρξαν ἀνώτεραι τῆς τοῦ προηγουμένου ἔτους, πλὴν τῆς Κίνας καὶ τῆς Μαλαΐας.

Οὕτως ἐν **Περσίᾳ** (ἥτις σήμερον ὀνομάζεται ἐπισήμως **Ἰρὰν**) αἱ πωλήσεις ἀνῆλθον εἰς 49,777 ἀντίτυπα ἔναντι 48,094 τοῦ 1936—1937. Τὰ 49,779 αὐτὰ ἀντίτυπα ἦσαν εἰς 30 γλώσσας, ἐξ ὧν 30,000 Περσικά, 6,000 Ἀρμενικά, 4,100 Ἑβραϊκά, 4,900 Τουρκικά, Ἀραβικὰ καὶ Ἰουδαιο-περσικά, κτλ. Εἰς τὴν Ἰνδοστάνην καὶ Κεϋλάνην ἐπωλήθησαν 1,203,022 ἀντίτυπα ἔναντι 1,188,669 τοῦ προηγουμένου ἔτους. Ἐν **Βιρμανίᾳ** 115,251 ἔναντι 104,821. Ἐν **Μαλαΐᾳ** 274,471 ἔναντι 285.406.

Ἡ κυριωτέρα ἐλάττωσις κυκλοφορίας φυσικῶς παρετηρήθη εἰς τὴν πολεμοσπαρασσομένην **Κίναν,** ὅπου ἡ Ἑταιρία διέθεσε 3,031,537 ἀντίτυπα ἔναντι 3.947,404 τῷ 1936—1937, ἤτοι, ἐλάττωσις 900,000. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρία διέθεσεν ἐν Κίνᾳ 2,622,145 ἀντίτυπα καὶ ἡ Σκωτικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρία 1,717,380, οὕτως ὥστε ἐν Κίνᾳ διετέθησαν πέρυσιν 7,371,062 ἀντίτυπα ἔναντι 9,190,170 τοῦ προηγουμένου ἔτορς. Παραδόξως εἰς τὸ κράτος **Μαντσούκουο,** τὸ ὁποῖον ἵδρυσαν οἱ Ἰάπωνες ἐν Κίνᾳ, καὶ τὸ ὁποῖον φυσικὰ κατοικεῖται ὑπὸ Κινέζων, ἐπωλήθησαν 883,751 ἀντίτυπα ἀπέναντι 633,476 τοῦ προηγουμένου ἔτους—αὔξησις 249,903. Καὶ τοῦτο παρὰ τὰς καταστρεπτικὰς πλημμύρας, αἵτινες ἐκάλυψαν 3,000 τετρ. μίλια τῆς χώρας καὶ κατέστρεψαν τὴν γεωργικὴν ἐσοδείαν. Καὶ ἐν **Κορέᾳ** καὶ πάλιν ἐφέτος ἐσημειώθη αὔξησις κυκλοφορίας—872,821 ἀντίτυπα ἔναντι 862,448 τοῦ 1936—1937 καὶ 777,323 τοῦ 1935

—1936. Εἰς τὴν ***Γαλλικὴν Ἰνδοκίναν*** ἐπωλήθησαν 110,204 ἀντ. ἔναντι 153,545 πέρυσι καὶ 107,654 προπέρυσιν. Τέλος, εἰς τὴν ***Ἰαπωνίαν*** ἡ Ἑταιρία διέθεσε 501,443 ἀντίτυπα, ἤτοι, 35,202 περισσότερα τῶν τοῦ προηγουμένου ἔτους. Εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐργάζεται καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ Β. Ἑταιρία, ἥτις ἔχει ἐκεῖ εὐρύτερον ἔργον τῆς Βρεττανικῆς· δυστυχῶς ὅμως δὲν περιῆλθον ἡμῖν πληροφορίαι περὶ τῆς ἐφετεινῆς κυκλοφορίας αὐτῆς.

Ἐν ***Αὐστραλίᾳ*** καὶ ***Νέᾳ Ζηλανδίᾳ,*** ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἡ Ἑταιρία διέθεσε 222,259 ἀντίτυπα ἔναντι 217,847 τοῦ 1936—1937.

Εἰς τὴν ***Πολυνησίαν,*** ἤτοι τὰς ἀπειραρίθμους νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ἡ Ἑταιρία διεξάγει τὸ ἔργον της διὰ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεσπαρμένων ἱεραποστόλων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπώλησε πέρυσι 14,526 ἀντίτυπα, σχεδὸν ὅλα ὁλοκλήρους Βίβλους.

Τέλος, εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Ἤπειρον ἡ Ἑταιρία διέθεσεν: Ἐν ***Καναδᾷ*** καὶ ***Νέᾳ Γῇ*** 311,766 ἀντίτυπα ἔναντι 289,142 τοῦ προηγουμένου ἔτους. Εἰς τὰς νήσους τῶν ***Δυτικῶν Ἰνδιῶν*** καὶ τὴν ***Βενεζουέλαν*** 91,294 ἀντίτυπα ἔναντι 70,638 τῷ 1936—1937. Εἰς τὴν ***Νότιον Ἀμερικὴν*** 652,478 ἀντίτυπα ἔναντι 490,540 τῷ 1936—1937.

* * *

Ἀπὸ τῆς συστάσεώς της κατὰ τὸ ἔτος 1804 (ἤτοι, πρὸ 134 ἐτῶν) ἡ Βρεττανικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρία ἐξετύπωσε καὶ ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν ἄνω τῶν 498,000,000 ἀντιτύπων τῶν Ἱερῶν Γραφῶν. Ἐξ αὐτῶν περὶ τὰ 124,500,000 ἦσαν εἰς Ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα τῶν 134 ἐτῶν ἐξώδευσεν ἐν συνόλῳ £ 25,580,706 ἤτοι, σημερινὰς δραχμὰς 13,968,065,476—σχεδὸν 14 δισεκατομμύρια!

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Δυστυχῶς δὲν περιῆλθεν ἡμῖν ἡ ἐφετεινὴ ἐτησία ἔκθεσις τῆς Ἑταιρίας, ὥστε ἀδυνατοῦμεν νὰ παράσχωμεν οἱασδήποτε λεπτομερείας περὶ τοῦ ἔργου αὐτῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος.

Μόνον ἐξ ἄλλων πηγῶν πληροφορούμεθα ὅτι διέθεσεν ἐν συνόλῳ 7,328,550 ἀντίτυπα (311,763 ὁλοκλήρους Βίβλους 454,710 Κ. Διαθήκας καὶ 6,562,077 τεύχη μεμονωμένων βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς), ἤτοι 454,468 ἀντίτυπα ὀλιγώτερα ἢ κατὰ τὸ 1936/7. Ἐκ τοῦ ἐφετεινοῦ ὡς ἄνω συνόλου 3,338,700 ἀντίτυπα ἐπωλήθησαν εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας καὶ 3,988,500 εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

Ὡς γνωστόν, ἡ Ἑταιρία ἐργάζεται, ἐκτὸς τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, εἰς τὸ Μεξικόν, τὰς μικρὰς δημοκρατίας τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς, τὰς μὴ Ἀγγλικὰς νήσους τῶν Δυτ. Ἰνδιῶν (Κούβαν, Πορτορίκο, Χαΐτην, κλπ.), εἰς ὁλόκληρον τὴν Νότιον Ἀμερικήν, τὴν Κίναν, τὴν Ἰαπωνίαν, τὸ Σιὰμ καὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ἔχει καὶ ἔργον ἐν Αἰγύπτῳ, Ἀραβίᾳ, Τουρκίᾳ, Βουλγαρίᾳ καὶ Ἑλλην. Μακεδονίᾳ, ὅπερ, ὡς ἀνηγγείλαμεν πέρυσι, συνεχωνεύθη μὲ τὸ ἔργον τῆς Βρεττανικῆς Βιβλ. Ἑταιρίας.

ΑΙ ΑΛΛΑΙ ΒΙΒΛΙΚΑΙ ΕΤΑΙΡΙΑΙ

Κατὰ τὸ λῆξαν δωδεκάμηνον ἡ ***Ἐθνικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρία τῆς Σκωτίας*** ἐκυκλοφόρησε 4,426,289 ἀντίτυπα τοῦ Θείου Λόγου, ἡ ***Ἰρλανδικὴ*** 96,594, αἱ ***Γερμανικαὶ Βιβλ. Ἑταιρίαι*** 668,228, ἡ ***Δανικὴ*** 59,126, ἡ ***Ὁλλανδικὴ*** 124,378, ἡ ***Νορβηγικὴ*** 92,695, ἡ ***Σουηδικὴ*** 89,184.

***

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰς κυκλοφορίας ὅλων τῶν ὡς ἄνω Βιβλικῶν Ἑταιριῶν τοῦ κόσμου, μεγάλων καὶ μικρῶν, διὰ τὸ ἔτος 1937/8, εὑρίσκομεν ὅτι διετέθησαν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην 24,203,619 ἀντίτυπα τοῦ Θείου Λόγου ἢ μερῶν αὐτοῦ, εἰς ἄνω τῶν 1000 γλώσσας καὶ διαλέκτους.

ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

('Εκ τοῦ 'Αγγλικοῦ)

(συνέχεια

Ζ'.

Ἡ Πεντάτευχος.

Οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἀρνηθῇ ὅτι τὸ πεδίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δίδεται ἡ κυριωτέρα μάχη κατὰ τῆς θεοπνευστίας τῶν Γραφῶν, εἶναι ἡ Πεντάτευχος—τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως.

Ἐκτὸς τῶν δυσκόλων σημείων τῆς Δημιουργίας καὶ τοῦ Κατακλυσμοῦ καί τινων ἄλλων δευτερευούσης σημασίας—τινὰ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἢ ἁπλᾶ σοφίσματα—ἔχει ἀναφανῆ ἐσχάτως μία νέα «κριτικὴ» σχολή, ἡ ὁποία ἀφιεροῖ ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν της εἰς τὴν Πεντάτευχον καθόλου, καὶ ἡ ὁποία μᾶς δίδει μίαν θαυμασίαν εἰκόνα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Παντοδύναμος «συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν» καὶ «ἀθετεῖ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν». Διδασκόμεθα ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης, ὅτι ἐνίοτε ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς τὸ ἐσκεμμένως ἐναντίον τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας Του ἀντιτασσόμενον λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραπλανηθῇ εἰς τοιαύτην ἀλαζονικὴν ἔπαρσιν καὶ τοσοῦτον παιδαριώδεις ἀνοησίας, ὥστε, διὰ τὸν πεπροικισμένον μὲ τὸν κοινὸν νοῦν καὶ ἀπροκατάληπτον ἄνθρωπον, νὰ μὴ χρειάζηται κἂν ἀνασκευή. Ἡ θεία ἐκείνη Χείρ, ἡ ὁποία ἀφήρεσέ ποτε τὸ λογικὸν τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ὅταν οὗτος ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἐπάρσεώς του (Δαν. δ'.), καὶ ἥτις ἔπληξεν Ἐλύμαν τὸν Μάγον (Πράξ. ιγ'.) μὲ προσωρινὴν τύφλωσιν, στερεῖ, φαίνεται, πολλάκις τοῦ κοινοῦ νοὸς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων τὸ διαυγὲς πνεῦμα καὶ τὰ ἔξοχα πνευματικὰ χαρίσματα θὰ ἦσαν ἀνεκτιμήτου ἀξίας ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομίμου κριτικῆς, ὅταν οὗτοι τολμήσουν νὰ περιφρονήσουν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσβάλουν τὸν Λόγον τοῦ Ὑψίστου. Ἐγὼ τοὐλάχιστον οὐδεμίαν ἄλλην ἐξήγησιν δύναμαι νὰ δώσω εἰς τὰς παιδαριώδεις ἀνοησίας, τὰς ὁποίας οἱ αὐτοκαλούμενοι οὗτοι «κριτικοὶ» ἀνε-

ρυθριάστως προσφέρουν εἰς τὸ κοινόν. «Λέγοντες ὅτι εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν» (Ρωμ. α'. 22). Ὡς ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, οὕτω καὶ σήμερον, «δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας διὰ νὰ σωθῶσι καὶ διὰ τοῦτο θέλει πέμψει ἐπ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, ὥστε νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὸ ψεῦδος» (Θεσσαλ. Α'. β'. 10, 11).

Πολλάκις ἔμεινα ἐνεὸς πρὸ τῶν ἀπαραμίλλων ρήσεων σοφῶν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι κατορθώνουν νὰ ἀνευρίσκουν ἀνυπερβλήτους δυσκολίας εἰς χωρία τῆς Ἁγ. Γραφῆς τελείως καὶ λογικώτατα ἑρμηνευόμενα δι' ἑτέρων χωρίων τῆς Ἁγ. Γραφῆς, τὰ ὁποῖα ὅμως, παρὰ τὸ ἀπίστευτον τοῦ πράγματος, οἱ βαθεῖς οὗτοι θεολόγοι ἀγνοοῦν. Θὰ ἀναφέρω ἓν ἁπλοῦν παράδειγμα—τὸ ὁποῖον χάριν συντομίας ἐξέλεξα ὄχι ἀπὸ τὴν Πεντάτευχον. Σοφός τις ἐπίσκοπος ἔχει συγγράψει ὀγκώδη τόμον πλήρη ρητορικῶν σχημάτων καὶ αὐστηρᾶς κριτικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰς βαρείας ἐκφράσεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ Δαβὶδ εἰς τὸν ρθ'. Ψαλμόν, παραλείπει δὲ νὰ ἀναφέρῃ—ἀπὸ σκοποῦ ἄραγε;—τὴν ρῆσιν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ὅτι εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον (ὡς καὶ εἰς τὸν ξθ'.) «τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὡμίλησε διὰ στόματος τοῦ Δαβὶδ ***περὶ τοῦ Ἰούδα,*** ὅστις ἔγινεν ὁδηγὸς εἰς τοὺς συλλαβόντας τὸν Ἰησοῦν» (Πράξ. α'. 16, 20), καὶ ἡ ὁποία ρῆσις ρίπτει ὅλως νέον φῶς ἐπὶ τοῦ Ψαλμοῦ τούτου. Καὶ ἔχομεν οὕτω πως ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸν βασιλέα Δαβὶδ καὶ τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἐπίσκοπον μὲ τὸν Ἰούδαν.

Ἡ ἰδιάζουσα παραφροσύνη τῆς νεοσυστάτου ταύτης κριτικῆς σχολῆς εἶναι ἡ προσπάθειά των νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἡ Πεντάτευχος εἶναι ἔργον οὐχὶ ἑνός, ἀλλὰ κατά τινας δύο, κατ' ἄλλους τριῶν, κατ' ἄλλους πέντε καὶ κατ' ἄλλους ἔτι περισσοτέρων συγγραφέων. Διατείνονται δὲ ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑποδείξουν τὰ εἰς ἕκαστον τῶν ἐν λόγῳ συγγραφέων ἀνήκοντα τμήματα κεφαλαίων καὶ ἐδαφίων, διά τινα δὲ μάλιστα ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ χρονικὸν σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον παρεισέφρυσαν· πράττουν δὲ τοῦτο ἐν ἀγνοίᾳ πλείστων ὅσων σχετικῶν χωρίων τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ὡς μόνον δὲ αὐτῶν ὁδηγὸν ἔχοντες τὴν γόνιμον αὐτῶν φαντασίαν. Περὶ τῶν «κριτικῶν» τούτων δυνάμεθα μετ' ἀσφαλείας νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχουν οὔτε δύο ἐξ αὐτῶν, τῶν ὁποίων αἱ γνῶμαι νὰ συμπίπτουν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς πατρότητος τῶν διαφόρων χωρίων τῆς Πεντατεύχου. Μετ' ἴσης δ' ἀσφαλείας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ εἷς «κριτικός», ὁ ὁποῖος ἔχει παραμείνει πιστὸς εἰς τὴν θεωρίαν του, εἰμὴ δι' ὀλίγα ἔτη. Εὐθὺς ὡς χρεωκοπήσῃ μία θεωρία, οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὴν κριτικοὶ εὐχαρίστως τὴν ἐγκαταλείπουν, διὰ νὰ ἀσπασθοῦν ἄλλην, μέχρις ὅτου καὶ αὐτὴ μὲ τὴν σειράν της καταπέσῃ.

Παραθέτω κατωτέρω ἓν ὡραῖον παράδειγμα τῆς καθαρᾶς αὐτῆς παραφροσύνης, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὸ ἔργον τῶν αὐτοκαλουμένων «κριτικῶν», οἵτινες ἔχουν ἐπιδοθῇ μετὰ ζήλου νὰ διορθώσουν εἰς τὸ ζήτημα τῆς πατρότητος τῆς Πεντατεύχου τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Δημιουργὸν καὶ Κριτήν των. Τὸ ἔχω σταχυολογήσει ἔκ τινος νεωστὶ δημοσιευθέντος φυλλαδίου.

«Φιλόλογος, ὁλόκληρον τὴν ζωήν του δαπανήσας εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων τοῦ Thackeray, ἐμόρφωσε τὴν πεποίθησιν ὅτι εἶχε τόσον πολὺ ἐξοικειωθῆ μὲ

τὸ ὕφος τοῦ μεγάλου τούτου μυθιστοριογράφου, ὥστε ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὸ διακρίνη καὶ νὰ τὸ ἀναγνωρίση ὁπουδήποτε. Ἐπεδόθη λοιπὸν εἰς τὴν ἀναδίφησιν παλαιῶν τόμων τοῦ περιοδικοῦ Punch, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ὅτι ἔφερεν εἰς φῶς, ὥς ἐφαντάζετο, πολλὰ ἀνυπόγραφα ἔργα τοῦ Thackeray ἄγνωστα μέχρι τοῦδε. Ἡ «ἀνακάλυψις» αὕτη πάραυτα ἀνηγγέλθη εἰς τὸ κοινὸν διά τινος ἐκ τῶν μεγ·λειτέρων φιλολογικῶν περιοδικῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἠγγέλθη δὲ συγχρόνως μὲ πομπώδεις καὶ καταλλήλους διὰ τὴν περίστασιν τίτλους ἡ προσεχὴς ἔκδοσις τῶν ἔργων τούτων. Πράγματι δὲ ἐξεδόθησαν ἓν ἢ δύο ἐκ τῶν «ἔργων» αὐτῶν, ὅτε ἦλθε νὰ θέση τέρμα εἰς τὸν «θρίαμβον» τοῦ φιλολόγου μία ἁπλῆ δήλωσις τοῦ ἐκδότου τοῦ περιοδικοῦ Punch, ἥτις ἔλεγεν ὅτι τὰ δημοσιευθέντα ἔργα δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν Thackeray ἀλλ' εἰς ἄλλους, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εὑρίσκονται εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς βουλομένου. Ἐννοεῖται ὅτι κατόπιν τούτου ἡ ἔκδοσις τῶν λοιπῶν ἔργων «ἀνεβλήθη», ὁ δὲ φιλόλογος προσεπάθησε νὰ ὑποχωρήση ὅσον ἀξιοπρεπέστερον τοῦ ἐπέτρεπον τὰ ἐξευτελιστικὰ δι᾽ αὐτὸν γεγονότα».

Ὁ Thackeray ἔζησε μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν· πολλοὶ ἄνθρωποι, ζῶντες σήμερον, ἐγνώρισαν αὐτὸν καλῶς καὶ ἔχουν ἀνταλλάξει μετ᾽ αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν. Ἡ θυγάτηρ του εἶναι πολὺ γνωστὴ εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους καὶ θεωρεῖται αὐθεντία ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔργα τοῦ πατρός της. Ἔχουν δημοσιευθῆ πολλαὶ ἐπιστολαί του, τὸ πρωτότυπον τῶν ὁποίων σώζεται ἀκόμη. Τὸ ὕφος του δὲ εἶναι ὅλως ἰδιάζον καὶ λίαν εὐκόλως διακρίνεται. Καὶ ὅμως παρ᾽ ὅλα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη διαπρεπὴς φιλόλογος νὰ διακρίνη τὰ ἔργα τοῦ Thackeray ἀπὸ τὰ ἔργα ἑνὸς ἄλλου.

Καὶ τώρα ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς φίλους μας, οἱ ὁποῖοι ἀρέσκονται νὰ ἀποδίδουν εἰς ἑαυτοὺς τὸν τίτλον τοῦ «κριτικοῦ τῆς Γραφῆς». Ἔχουν ἐνώπιόν των πέντε βιβλία γραφέντα πρὸ τεσσάρων περίπου χιλιάδων ἐτῶν, εἰς γλῶσσαν σήμερον νεκρὰν—κατὰ τὸ φαινόμενον δὲ ὑπ᾽ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἕτερον γραπτὸν ἔργον ἔχομεν, εἰμὴ ὀλίγους Ψαλμοὺς—καὶ ὅμως τολμοῦν οἱ κύριοι οὗτοι νὰ ἰσχυρισθοῦν ἐλαφρᾷ τῇ καρδίᾳ ὅτι τὸ πρῶτον μέρος τοῦ τάδε ἐδαφίου καὶ τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ δεῖνα, ἡ ἀρχὴ τοῦ τάδε κεφαλαίου καὶ τὸ τέλος τοῦ δεῖνα, εἶναι ἔργα ἄλλου συγγραφέως παρεισφρύσαντα μεταγενεστέρως, ὅτι μερικὰ ἄλλα ἐδάφια ἀνήκουν εἰς ἄλλον πάλιν συγγραφέα, καὶ οὕτω καθεξῆς, ἑκάστου «κριτικοῦ» προθυμοποιουμένου νὰ τεμαχίση τὰ πέντε ταῦτα βιβλία κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διάθεσιν, διαφωνῶν πρὸς πάντας τοὺς λοιπούς. Καὶ ὅμως τὸ σύμφυρμα τοῦτο τῶν ἀνοησιῶν προσφέρεται εἰς τὸ χριστεπώνυμον κοινὸν ὥς τὸ «ὁριστικὸν συμπέρασμα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης!»

Δὲν εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη ἄνθησις τοῦ καλάμου καὶ ἡ φιλάρεσκος ἐπίδειξις σοφίας ἀποτελεῖ τὴν πλέον ἀπεχθῆ μορφὴν τῆς ἀγυρτείας, ἥτις λυμαίνεται τὴν κοινωνίαν μας; Ἀγυρτείας διοπτροφορούσης, πάντως ὅμως ἀγυρτείας!

Ὁ χῶρος δὲν ἐπαρκεῖ διὰ νὰ δώσωμεν περισσότερα τοῦ ἑνὸς δείγματος τῆς ἐξόχου ταύτης σοφίας.

Ἐν τῷ διακαεῖ αὐτῶν πόθῳ, ὅπως ἀποδείξουν τὸ πολυάριθμον τῶν συγγραφέων τῆς Πεντατεύχου, «ἀνεκάλυψαν» ὅτι εἷς ἐκ τῶν ὑποτιθεμένων συγγραφέων ἀποκαλεῖ τὸν Θεὸν «Ἐλωχίμ», δίδει δὲ εἰς μίαν ὡρισμένην τοποθεσίαν τὴν ὀνομασίαν «Παδὰν-Ἀράμ», ἐνῷ ὁ ἕτερος τῶν ὑποτιθεμένων συγγραφέων, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος εἰς τὴν θεότητα ὁμιλεῖ περὶ «Ἰεχωβά», δίδει εἰς τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν τὴν ὀνομασίαν «Ἀρὰμ - Ναχαραΐμ». Μετὰ τὴν «ἀνακάλυψιν» ταύτην ἐθεώρησαν τὸ ζήτημα ὡς τελειωτικῶς λυθὲν καὶ μετὰ περιφρονήσεως προσέβλεπον τοὺς «ὀπισθοδρομικοὺς» ἐκείνους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐξηκολούθουν νὰ προτιμοῦν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων Του τῆς τῶν «ἐπιστημόνων» κριτικῶν. Εὐτυχῶς ὅμως ἔλαβε κἄποιος τὸν κόπον νὰ ἐρευνήσῃ καὶ κατόπιν ἐπισταμένης καὶ εἰλικρινοῦς μελέτης εὗρεν ὅτι τὸ «Ἀρὰμ-Ναχαραΐμ» δὲν ἀναφέρεται εἰμὴ ἅπαξ, καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος συμφώνως πρὸς τὰ «ὁριστικὰ συμπεράσματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης» ἀπεδείχθη ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς «Ἐλωχίμ!» Κατόπιν δὲ νέας ἐρεύνης ἀνεκαλύφθη ὅτι τὸ «Παδὰν-Ἀρὰμ» καὶ τὸ «Ἀρὰμ-Ναχαραΐμ» εἶναι τὰ ὀνόματα δύο διαφόρων τοποθεσιῶν κειμένων ἐντὸς τῆς αὐτῆς περιοχῆς—Ἀράμ! Ἰδοὺ ἓν ἐκ τῶν ἑκατοντάδων λαθῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν διαπράξει οἱ «ἀνώτεροι» οὗτοι «κριτικοί».

Ἡ ὅλη ἐργασία των στηρίζεται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς φαντασίας, οἱ ἴδιοι δὲ εἶναι ἄνθρωποι ἀποκτήσαντες τὴν κοινὴν ἐμπιστοσύνην διὰ τῆς ὑποσχέσεως, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν, ὅτι θὰ κηρύττουν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ ὅτι μὲ τὰς θεωρίας των ὑποσκάπτουν αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς πίστεως—συνεπῶς δὲ καὶ τῆς ἠθικῆς—χιλιάδων ἀνθρώπων, τοῦτο εἶναι δι᾽ αὐτοὺς ζήτημα μικροτέρας σημασίας.

Πρὶν ἢ ἐγκαταλίπω τὸ ζήτημα τῆς Πεντατεύχου, θέλω νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τῶν ἀναριθμήτων ἐσωτερικῶν αὐτῆς σημείων, τὰ ὁποῖα, ἐκτὸς τῶν προειρημένων, μαρτυροῦν τὴν Θείαν αὐτῆς καταγωγήν. Ἐκ τούτων θὰ ἀρκεσθῶ νὰ ἀναφέρω ἓν μόνον ὑψίστης σπουδαιότητος κατὰ τὴν γνώμην μου.

Μία προεξέχουσα διδασκαλία τῆς Πεντατεύχου εἶναι ὅτι ἡ Θεότης δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ δι᾽ εἰκόνος ἢ ὁμοιώματός τινος. Ἡ διδασκαλία αὕτη περιλαμβάνεται μὲ ὀλίγας λέξεις εἰς τὰ ἐδ. 14-18 τοῦ δ΄. κεφ. τοῦ Δευτερονομίου, ὅπου ὁ Μωϋσῆς ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάμουν εἰς ἑαυτοὺς εἴδωλον, εἰκόνα τινος μορφῆς, ὁμοίωμα ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ, ὁμοίωμα τινος κτήνους, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίωμα τινος πτερωτοῦ ὀρνέου, τὸ ὁποῖον πετᾷ εἰς τὸν οὐρανόν, ὁμοίωμα τινος ἕρποντος ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίωμα τινος ἰχθύος ὅστις εἶναι εἰς τὰ ὕδατα ὑποκάτω τῆς γῆς.

Παρατηρήσατε τὴν σειρὰν—ἄνθρωπος, κτῆνος, πτηνόν, ἑρπετὸν καὶ ἰχθύς. Δὲν εἶναι βεβαίως δύσκολον νὰ ἀποφανθῇ τις ὅτι ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζει περισσοτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὴν θεότητα παρ᾽ ὅσην παρουσιάζουν τὰ ζῷα. Τίς θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ καθορίσῃ τὴν σχετικὴν σειρὰν τῆς διανοητικότητος εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τῶν ζῴων; Ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία μᾶς διδάσκει σήμερον ὅτι ἡ ἀναλογία τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὸν νωτιαῖον μυελὸν εἶναι εἰς τὸν

ἄνθρωπον 33 πρὸς 1, εἰς τὰ μαστοφόρα ζῷα 4 πρὸς 1, εἰς τὰ πτηνὰ 3 πρὸς 1, εἰς τὰ ἑρπετὰ 2½ πρὸς 1 καὶ εἰς τοὺς ἰχθῦς 2 πρὸς 1. Συνεπῶς ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία ταξινομεῖ τὰ κατώτερα ζῷα κατὰ τὴν σειρὰν τὴν διδομένην εἰς τὸ δ'. κεφάλαιον τοῦ Δευτερονομίου. Ἡ αὐτὴ δὲ ἀκριβῶς σειρὰ ἀπαντᾷ καὶ ἐν Βασ. Α'. δ'. 33, ὅπου ἀναφέρονται τὰ ἐκ τῆς ζῳολογίας θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὡμίλησεν ὁ βασιλεὺς Σολομών. Ἀλλὰ ποῖος ἐδίδαξε συγκριτικὴν ἀνατομίαν εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Σολομῶντα; Ἴσως ἤθελεν εἴπῃ τις ὅτι τοῦτο εἶναι ἁπλῶς ἔνδειξις τῆς προόδου, τὴν ὁποίαν εἶχον σημειώσει οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὸν κλάδον τοῦτον. Διατί ὅμως ἡ πρόοδος αὕτη τῶν ἀρχαίων νὰ μὴ παρατηρῆται εἰμὴ μόνον εἰς τὰς σελίδας τῆς Ἁγ. Γραφῆς; Εἰς τὰς Ἰνδίας εὑρίσκομεν ἀκόμη καὶ σήμερον ἓν ζῷον, δηλ. τὸν βοῦν ἢ τὴν ἀγελάδα, εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐλατρεύοντο ὡς θεοὶ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ ἑρπετόν, εἰς τὴν Φιλιστίαν δὲ ὁ ἰχθὺς (Δάγων). Πῶς λοιπὸν νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ὀρθότητα τῆς φυσιολογικῆς κατατάξεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν ἐξαιρετικῶς τὰ ἀρχαῖα βιβλία τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ἂν μὴ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Θείου αὐτῶν χαρακτῆρος;

(Μετάφρασις *Γ. Α. Χατζηαντωνίου*) (ἀκολουθεῖ)

Arthur Gook

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς ὁ ἄνθρωπος νικᾷ τὸν ἐγωϊσμόν του καὶ τὴν κακίαν, ἥτις τὸν περιστοιχίζει, ὄχι ἐφάπαξ, διὰ μιᾶς ἀποφασιστικῆς μάχης ἢ τεραστίας προσπαθείας, ἀλλὰ διὰ συνεχοῦς καὶ μακροῦ ἀγῶνος διαρκοῦντος καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ὅπως ὁ καλὸς πατριώτης δὲν κατατάσσεται εἰς τὸν στρατὸν διὰ μίαν μάχην ἀλλὰ δι' ὁλόκληρον ἐκστρατείαν, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰς στερήσεις καὶ κακουχίας, ἃς θὰ ὑποστῇ, καὶ πρόθυμος νὰ ὑπομείνῃ ταύτας ἀγογγύστως καὶ πειθαρχικῶς, ὑποδουλόνων τὴν θέλησίν του εἰς θέλησιν ἀνωτέραν, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ θέλων νὰ ἐξέλθῃ νικητὴς εἰς τὸν ἠθικὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς γνωρίζει (ἢ πρέπει νὰ γνωρίζῃ) ὅτι μία ἠθικὴ νίκη, μία μεμονωμένη ἀντίστασις κατὰ τῶν πειρασμῶν δὲν ἀποτελεῖ ***τελειωτικὴν νίκην,*** ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ διέλθῃ νικητὴς κατὰ μακρᾶς σειρᾶς πειρασμῶν, δοκιμασιῶν, δυσκολιῶν, ἐμποδίων καὶ κινδύνων ἠθικῶν, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν ὁριστικὴν νίκην.

Μία καὶ μόνη λέξις ἐκφράζει καὶ ἀνακεφαλαιοῖ τὸν συνεχῆ τοῦτον ἀγῶνα— ***χαρακτήρ.*** Διότι ὁ χαρακτὴρ εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ προϊὸν ἕξεων, αἱ δὲ ἕξεις ἀποκτῶνται διὰ συνεχοῦς προσπαθείας. Ὁ χαρακτὴρ εἶναι πύργος, ὅστις στηρίζεται, ὡς ἐπὶ θεμελίου, ἐπὶ ἀναριθμήτων μικρῶν μὲν ἀλλὰ θετικῶν ἠθικῶν νικῶν κατὰ τῆς κακίας καὶ τῶν πειρασμῶν. Καὶ ὅπως ὁ πύργος, ἀφοῦ θεμελιωθῇ, ἀνεγείρεται βαθμηδὸν διὰ τῆς προσθήκης ὁλοὲν νέων λίθων καλῶς τοποθετημένων καὶ συναρμολογημένων, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ χαρακτήρ, στηριζόμενος εἰς στερεὰς ἠθικὰς ἀρχάς, ἀναπτύσσεται καὶ αὐξάνει διὰ συνεχῶν καὶ διαδοχικῶν πράξεων, συναρμολογουμένων εἰς εὐγενεῖς ἕξεις.

Χαρακτὴρ λοιπὸν λέγεται ***ἡ καθ᾽ ἕξιν πραγματοποίησις τῆς ἀποφάσεως τοῦ πράττειν τὸ ὀρθόν***, καὶ εἶναι τὸ ἠθικὸν ἀποκρυστάλλωμα μυρίων ἀγώνων. Εἶναι ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξέλθῃ μυριάκις νικητὴς ἐκ τῆς ἠθικῆς πάλης τῆς ζωῆς, πρὶν συνειθίσῃ νὰ πράττῃ τὸ ὀρθὸν αὐθορμήτως καὶ καθ᾽ ἕξιν μορφωθεῖσαν ὑπὸ πειθαρχίαν εἰς τοὺς μεγάλους ἠθικοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἔθηκεν ὁ Θεός. «Ἄνθρωπος μὲ χαρακτῆρα», ὡς λέγομεν, εἶναι ἄνθρωπος ὡπλισμένος, ἐφωδιασμένος καὶ ἕτοιμος διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἠθικῆς ζωῆς, καὶ κύριος ἑαυτοῦ— ἄνθρωπος, ὅστις μὲ θάρρος ἀντεμετώπισε τὴν ζωήν, ἐδέχθη τὸν ζυγὸν αὐτῆς, ὠφελήθη ἐκ τῶν διδαγμάτων αὐτῆς καὶ οὕτω πως ἀπέκτησε τὴν ψυχικὴν γαλήνην, ἥτις προέρχεται ἀπὸ ἠθικὴν δύναμιν καὶ ἥτις εἶναι ἡ μόνη ἀληθὴς εἰρήνη εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν—ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ, διότι εἶναι εἰρήνη προερχομένη ἐκ μακρᾶς καὶ νικηφόρου πάλης κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

Τοὐναντίον ὁ «ἄνθρωπος ἄνευ χαρακτῆρος», μὲ ὁσαδήποτε τάλαντα καὶ ἂν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, εἶναι ἕρμαιον τῶν ὁρμῶν του, θῦμα τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν περιστάσεων, δοῦλος καὶ αἰχμάλωτος τῶν παθῶν του. Ὁ τοιοῦτος ἐνδέχεται νὰ ἦναι εὐχάριστος φίλος καὶ σύντροφος εἰς τὴν εὐτυχίαν, ἀλλ᾽ εἰς στιγμὰς κρισίμους ἢ ζοφερὰς γίνεται ἄφαντος· εἰς τὰς μεγάλας δοκιμασίας τοῦ βίου δὲν λαμβάνεται ὑπ᾽ ὄψιν, διότι εἶναι ἄχρηστος καὶ ἄστατος. Ἀντὶ νὰ ἀντικρύζῃ μὲ θάρρος τὰ καθήκοντα τῆς ζωῆς, τὰ ἀποφεύγει· δὲν διδάσκεται ἀπὸ τὰ παθήματα τοῦ βίου, δὲν πειθαρχεῖ εἰς τοὺς ἠθικοὺς νόμους, τὸ δὲ τέλος του εἶναι οἰκτρὰ ἀποτυχία ἠθική, ἥτις εἶναι δι᾽ αὐτὸν ἀκόμη πικροτέρα, διότι συναισθάνεται ὅτι εἶχε τὴν ἐπιτυχίαν ἐντὸς τῆς χειρός του καὶ τοῦ ἐξέφυγε!

Πόσον θὰ ἐτακτοποιεῖτο δι᾽ ἡμᾶς ὁ βίος, ἐὰν ἠθέλομεν ἐνθυμεῖσθαι πάντοτε ὅτι ἡ παροῦσα ζωὴ ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους δὲν εἶναι εἰμὴ μακρὰ καὶ συνεχὴς προετοιμασία δι᾽ ἄλλην ζωὴν διαρκεστέραν, καὶ ὅτι ἡ σφυρηλάτησις χαρακτῆρος πρέπει νὰ ἦναι ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῆς, ἵνα γίνωμεν ἄξιοι τῆς ἄλλης ἐκείνης ζωῆς.

Ἡ εὐτυχία δὲν εἶναι ξένη πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα· τοὐναντίον, ἑκάστη ἠθικὴ νίκη κάμνει τὸν ἄνθρωπον εὐτυχέστερον. Ἡ εὐτυχία ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἦναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ζωῆς μας, ἀλλ᾽ ἡ μόρφωσις Χριστιανικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ ἐργασία, ἡ φιλία, αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις καὶ δεσμοὶ— ὅλα ταῦτα εἰς τὴν οἰκείαν των θέσιν τιθέμενα εἶναι πολύτιμα δῶρα τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀποτελοῦσιν ὅμως τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς.

Κανεὶς βεβαίως δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῆται εἰδήμων καὶ κάτοχος οἱασδήποτε τέχνης ἢ ἐπιστήμης, ἂν δὲν ὑποβληθῇ εἰς μακρὰν καὶ εὐσυνείδητον ἄσκησιν ἐν αὐτῇ. Διατί λοιπὸν νὰ νομίζωμεν ὅτι ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ δύναται νὰ ἀποκτηθῇ ἄνευ μακροῦ ἀγῶνος καὶ συνεχοῦς ἀσκήσεως; Ὁ Σωκράτης ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι «ἀσκητόν», δηλ. ἀποκτᾶται διὰ τῆς ἀσκήσεως. Τὸ αὐτὸ ἀληθεύει διὰ τὸν Χριστιανικὸν χαρακτῆρα, τὸν ***ἁγιασμὸν*** τοῦ Χριστιανικοῦ βίου, ὅστις εἶναι μία συνεχὴς προσπάθεια (ἥτις, ὅταν ἦναι εἰλικρινής, ὑποβοηθεῖται ὑπὸ τοῦ Θείου Πνεύματος) κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ κόσμου. Ἑκάστη δὲ νίκη εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν προσθέτει μίαν πέτραν εἰς τὸ ἀγλαὸν καὶ ὡραῖον οἰκοδόμημα τοῦ πύργου τοῦ χαρακτῆρος, ὥστε οὗτος νὰ θαυμάζηται καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Η ΠΡΩΪΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

«Κύριε, τὸ πρωῒ θέλεις ἀκούσει τὴν φωνήν μου». (Ψαλμ. ε'. 3).

Πρό τινων ἡμερῶν μὲ ἐξήγειραν ἐκ τοῦ ὕπνου μελωδικαί τινες φωναί, αἵ ὁποῖαι ἤρχοντο εἰς τὰ ὦτά μου ἔξωθεν διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου.

Ἐπί τινας στιγμὰς δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω ἐὰν ἤμην ἔξυπνος ἢ ἐὰν ὠνειρευόμην. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἡ γλυκεῖα αὐτὴ μουσικὴ ἤρχετο ἀπὸ μαγευτικήν τινὰ μεμακρυσμένην χώραν. Δὲν ἤργησα ὅμως νὰ ἀνακαλύψω ὅτι ἦτο τὰ κελαδήματα τῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα ἀνέπεμπον πρὸς τὸν Πλάστην τοὺς πρωϊνούς των αἴνους εἰς μουσικοὺς τόνους εὐγνωμοσύνης καὶ χαρᾶς. Ἐπεθύμησα νὰ ἤμην μέγας μουσικός, ἕνας Μπετχόβεν, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ἀποτυπώσω εἰς χάρτην τοὺς μουσικοὺς ἐκείνους ἤχους, τοὺς ὁποίους ἤκουον, καὶ νὰ τοὺς ἀναπαραγάγω, διὰ νὰ τοὺς ἀπολαύσω πάλιν διὰ μουσικοῦ τινος ὀργάνου.

Ἐνῷ οὕτως ἐρέμβαζα, ἦλθαν εἰς τὴν μνήμην μου οἱ λόγοι τοῦ Ψαλμῳδοῦ: «Κύριε, τὸ πρωῒ θέλεις ἀκούσει τὴν φωνήν μου». Προφανῶς ὁ Ψαλμωδὸς εἶχε τὴν καλὴν συνήθειαν νὰ ἀρχίζῃ πᾶσαν πρωΐαν του, ὅπως τὴν ἀρχίζουν τὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα μὲ ἐξύπνησαν ἐκ τοῦ ὕπνου μὲ τὸ γλυκὺ κελάδημά των. Ὅπως αὐτά, ἔτσι καὶ ὁ Ψαλμῳδός, εὐθὺς ὡς ἠγείρετο ἐκ τοῦ ὕπνου, ἤνοιγε τὴν καρδίαν του πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἀπηύθυνε πρὸς Αὐτὸν λόγους εὐχαριστίας καὶ αἴνου, ἐκ τῆς ἐκχειλιζούσης εὐγνωμοσύνης τῆς ψυχῆς του. Ἡ πρωϊνὴ προσευχὴ τοῦ Ψαλμῳδοῦ ἦτο μία ἀβίαστος, φυσικὴ ὤθησις τῆς ψυχῆς του, ὅπως ἡ ἕξις τῶν πτηνῶν νὰ δοξολογοῦν τὸν Πλάστην τὴν πρωΐαν, εὐθὺς ὡς ἐγερθοῦν ἐκ τοῦ ὕπνου των.

Ἡ ἕξις αὕτη πρέπει νὰ ἦναι φυσικὴ εἰς ὅλους μας. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Οὐράνιος Πατήρ μας, ὁ ὁποῖος ἐκδηλοῖ πολλαπλῶς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην Του καὶ ἐπιδαψιλεύει τὰς πλουσίας εὐλογίας Του.

Δὲν πρέπει μὲ κάποιον τρόπον νὰ ἐκδηλώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν πρὸς Αὐτὸν εὐγνωμοσύνην μας; Μᾶς παρέχει κάποιος μικράν τινα ἐκδούλευσιν καὶ ἀμέσως λέγομεν εἰς αὐτὸν «Εὐχαριστῶ». Δὲν πρέπει πολὺ μᾶλλον νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰς μεγάλας πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας τοῦ Πλάστου, καὶ μὲ κάποιον τρόπον νὰ Τὸν εὐχαριστήσωμεν; Ἡ πρωϊνὴ προσευχὴ εἶναι ὁ φυσικώτερος, ὁ εὐκολώτερος καὶ ὁ προχειρότερος τρόπος διὰ νὰ τὸ κάμωμεν. Ἠγέρθημεν ἐκ τοῦ ὕπνου ἀφοῦ ἀπηλαύσαμεν τὴν ἀναγκαίαν ἀνάπαυσιν, καὶ αἱ δυνάμεις ἡμῶν, φυσικαὶ καὶ διανοητικαί, ἀνενεώθησαν. Εἰσήλθομεν εἰς μίαν νέαν ἡμέραν ζωῆς. Ἡ διάνοια ἡμῶν εἶναι διαυγής, ἐλευθέρα. Ἀκόμη δὲν εἰσήλθομεν εἰς τὴν τύρβην τοῦ βίου, εἰς τὰς ἐνοχλήσεις τῆς ἡμέρας. Εἶναι ἡ πλέον κατάλληλος στιγμὴ νὰ στραφῶμεν δι' ὀλίγας στιγμὰς πρὸς τὸν Θεόν. νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν πατρικήν Του ἀγαθότητα καὶ στοργήν, καὶ νὰ Τὸν εὐχαριστήσωμεν καὶ αἰνέσωμεν διὰ τὴν ἀγάπην Του. Αὐτὴ ἡ γύρω μας φύσις μᾶς προσκαλεῖ νὰ τὸ κάμωμεν, αὐτὰ τὰ κελαδοῦντα πουλιὰ μᾶς καλοῦν νὰ τὰ μιμηθῶμεν.

Ἡ πρωϊνὴ προσευχὴ ἔχει καὶ ἄλλα καλὰ δι' ἡμᾶς πλὴν τῆς ἐκδηλώσεως τῆς εὐγνωμοσύνης μας. Μᾶς φέρει εἰς κοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, ὅστις εἶναι ἡ

πηγὴ τοῦ φωτός, τῆς ζωῆς καὶ τῆς δυνάμεως. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν θέλει τὴν τροφήν της, τὴν ἀτμόσφαιράν της, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ προαχθῇ. Τὰς προμηθείας αὐτὰς οὐδαμοῦ εὑρίσκει τόσον πλουσίας ὅσον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐκεῖνοι οἵτινες δὲν παρέχουν εἰς τὴν ψυχήν των τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθῃ εἰς κοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, τὴν καταδικάζουν εἰς βαθμιαίαν λιμοκτονίαν. Καὶ τέλος, ἡ πρωϊνὴ προσευχὴ εἶναι τὸ καλλίτερον μέσον, δι᾽ οὗ ἀπὸ πρωΐας δυνάμεθα νὰ ἐφοδιασθῶμεν μὲ τὴν ἀναγκαίαν προετοιμασίαν καὶ δύναμιν διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Εἰς τὸν καθημερινὸν στρόβιλον τῶν περιπετειῶν, τῶν περισπασμῶν καὶ τῶν πειρασμῶν, ἡ πρωϊνὴ προσευχὴ εἶναι ὁ καλλίτερος βοηθὸς διὰ νὰ ἐξέλθωμεν νικηταί.

Βοστώνη. ***Χ. Γ. Τόκας.***

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Α΄.

Καταγωγὴ τῆς ἑορτῆς,

1. Εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ μόνον εἰς αὐτήν, ὅλοι οἱ ἰθαγενεῖς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ξένων ἑορτάζουν, διημερεύοντες εἰς τὴν ἐξοχήν, τὴν ἑορτὴν τοῦ ***Σὰμ-ἐλ-Νεσσὶμ*** («ἐαριναὶ πνοαί»), ἡ ὁποία οὔτε θρησκευτικὴ οὔτε ἐθνικὴ εἶναι, ἀλλ᾽ ἁπλούστατα φυσιολατρική, ἀνάλογος πρὸς τὰ ***Κούλουμα*** (1) τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ***μπακλὰ-χουρὰν*** τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴν Αἰγυπτιακὴν αὐτὴν λαϊκὴν πανήγυριν εἶναι ὅτι ἑορτάζεται τὴν ἐπαύριον τοῦ Ὀρθοδόξου Πάσχα, ἤτοι, τὴν Δευτέραν τῆς Διακαινησίμου, ἤτοι, καθ᾽ ἡμερομηνίαν κινητήν. Τοῦτο ἐκπλήττει ἐκ πρώτης ὄψεως προκειμένου περὶ λαοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι Μουσουλμάνος ἀπὸ τοῦ Ζ΄. αἰῶνος.

2. Νομίζομεν ὅτι ἐδώσαμεν τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν τοῦ παραδόξου τούτου εἰς μίαν μας ἀνακοίνωσιν πρὸς τὸ Ἰνστιτοῦτον τῆς Αἰγύπτου: (2) Γνωρίζομεν ἀπὸ πολλὰς συγγραφικὰς μαρτυρίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐπανηγύριζον τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, δηλαδὴ τὴν διὰ τοῦ Ἰσημερινοῦ ***διάβασιν*** (πεσάχ) τοῦ ἡλίου, διότι ἡ διάρκεια τῆς φυσικῆς ἡμέρας ἀρχίζει νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν τῆς νυκτός, καὶ τὸ φῶς νὰ ὑπερισχύῃ τοῦ σκότους.

Οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδόν των, κατόπιν μακρᾶς διαμονῆς εἰς αὐτήν, συναπέφεραν καὶ τὴν ἑορτὴν ταύτην μαζὺ μὲ ἄλλας συνηθείας καὶ

(1) Ἡ λέξις φαίνεναι Ἀραβική: κούλου-οὐμὰ (ὅλα ὁμοῦ). Ἀκόμη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἔμειναν ἀρκετὸν οἱ Αἰγύπτιοι ὑπὸ τὸν Ἰβραήμ, μεταχειρίζονται τὴν ἔκφρασιν ***κούλου-βάχατα*** (κούλου ουάχατ=ὅλα ἕνα).

2 Bull. Inst. Egypt. Ve serie, VII fasc. Oct. 1913.

ἰδέας. Ἑορτή, ἔχουσα καθαρῶς ἀγροτικὸν χαρακτῆρα καὶ οὐδὲν τὸ θρησκευτικὸν τελετουργικόν, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ἐγκαταλειφθῇ (1).

Τὰ στοιχεῖα τῆς ἑορτῆς ἦσαν προφανῶς διημέρευσις εἰς τοὺς ἀγρούς, ***ψήσιμον ἀρνίου,*** οἰνοποσία, ὅπως πάσης ἀγροτικῆς ἑορτῆς,

3. Ὁ Μωϋσῆς, κρίνων μὴ ὀρθὸν νὰ ἐκριζώσῃ παλαιὰν καὶ ἄλλως ἀβλαβῆ συνήθειαν, συνέστησεν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ μὴ τὴν ἑορτάζουν πλέον εἰς τιμὴν τῆς ***διαβάσεως*** τοῦ ἡλίου διὰ τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἀλλ' εἰς ἀνάμνησιν τῆς ***διαβάσεως*** αὐτῶν διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς, τῆς μεταπτώσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Εἰς τὸ Δευτερονόμιον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πεντατεύχου παρέχει καὶ τὰς λεπτομερείας, καθ' ἃς δέον νὰ ἑορτάζεται τὸ ἑβραϊκὸν Πάσχα, τὸ ***νομικὸν*** λεγόμενον.

4. Παρῆλθον αἰῶνες. Εἰς τὴν Παλαιστίνην οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ὄντες Ἑβραῖοι, ἐξηκολούθουν τὴν τέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων ἐν τῷ Ναῷ καὶ κατ' οἶκον ὡς καλοὶ Ἑβραῖοι· διετήρησαν λοιπὸν τὴν ἑορτήν.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σωτὴρ ἐσταυρώθη ἀκριβῶς τὴν ἐπαύριον τῆς ἑορτῆς καὶ ἀνέστη τὴν μεθεπομένην, ὁ ἑορτασμὸς ἀνεφέρθη εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Σταυροῦ. Μετουσιώθη λοιπὸν πάλιν ἡ ἑορτή, διότι ἐπανηγύριζον οἱ Χριστιανοὶ τὴν διάβασιν τῶν πιστῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου, ἤτοι τῆς ἐπιγείου καὶ ἐνσάρκου ζωῆς, εἰς τὴν οὐρανίαν καὶ αἰωνίαν ζωήν, τὴν διὰ τῆς Σταυρώσεως ἀσφαλισθεῖσαν εἰς αὐτούς. Οὕτως ἐγεννήθη τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα.

Ὅταν κατόπιν ὁ Χριστιανισμὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, συνεισῆλθε μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ἡ ὁποία συνήντησεν οὕτω παρὰ τὸν Νεῖλον τὴν μάμμην της ἑορτήν. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Χριστιανικὴ ἑορτὴ ἐπανηγυρίζετο τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν ἐαρινὴν πανσέληνον, ἡ Φαραωνικὴ ἐξηκολούθει νὰ ἑορτάζηται κατὰ τὴν ἐαρινὴν πανσέληνον (2). Ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι, γενόμενοι Χριστιανοί, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἑορτάζουν κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα καὶ δι' αὐτὸ ἀνεβλήθη ὁ ἑορτασμὸς τῆς πραγματικῆς ἀγροτικῆς ἑορτῆς τὴν Δευτέραν τῆς Διακαινησίμου, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον μὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅταν αὕτη συμπέσῃ κατὰ τὴν Μ. Ἑβδομάδα.

Β'.

Ἐνδοχριστιανικαὶ ἔριδες περὶ τὸ Πάσχα.

1. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ'. αἰῶνος ἐπεκράτησεν εἰς τὸν Χριστιανικὸν κόσμον μεγάλη σύγχυσις ὡς πρὸς τὴν Πασχαλινὴν ἡμερομηνίαν. Ἡ διαφορὰ τῶν γνωμῶν ὠφείλετο εἰς τὴν διαφορὰν τῶν φυλῶν καὶ τῆς διδασκαλίας (3) Τὸ Χρι-

---

(1) Τοὺς βλέπομεν, ἐν στιγμῇ γενικῆς ὀργῆς κατὰ τοῦ Μωϋσέως, νὰ λατρεύουν ἐν μέσῳ ἐρήμῳ τὸν χρυσοῦν μόσχον (Ἆπιν). Ἡ Ἔξοδος ἔγεινε τὸν 15ον αἰῶνα π. Χ., ἄγνωστον ὅμως ἐπὶ τίνος Φαραὼ (G. Maspêro «Hist. anc. des peuples de l'Orient», Paris, 1912 p. 308).

(2) Ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἡμέραν τῆς ἰσημερίας, καὶ ἐκτὸς τούτου ἡ πανσέληνος ἦτο προσφυεστέρα εἰς ὁλοήμερον ἔξοδον.

(3) Αἱ Ἐκκλησίαι Μ. Ἀσίας, Φρυγίας, Γαλατίας, Συρίας, Μεσοποταμίας καὶ Κιλικίας ἐπεκαλοῦντο τὴν δῆθεν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ Φιλίππου, (Εὐσεβίου

στιανικὸν Πάσχα συνεδέθη στενότατα μετὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ εἰς τὴν Χριστιανικὴν συνείδησιν, διότι ἐθεωρήθη ὅτι ἦτο· ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ συμβολισθέντος γεγονότος τῆς Ἀπολυτρώσεως. Ἐθεωρήθη δηλαδὴ τὸ Πάσχα τῶν Ἑβραίων ὡς ἡ προτύπωσις τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἀλλ' οἱ Ἑβραῖοι, μετὰ τὸ ἔτος 70 μ. Χρ. διασπαρέντες, δὲν εἶχον πλέον θρησκευτικήν τινα ἀρχήν, ρυθμίζουσαν τὰ τῶν ἑορτῶν των καὶ ἑώρταζον ἄλλοι ἄλλως.

2. Εἴπομεν ὅτι οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ὄντες Ἑβραῖοι, ἑώρταζον τὸ Πάσχα μετὰ τῶν Ἑβραίων τὴν 14ην Νισάν, ἤτοι, αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς πανσελήνου τοῦ πρώτου των μηνός. Τοῦτο διεδόθη καὶ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἴσως διὰ τοῦ Ἰωάννου ἐγκαταστάντος εἰς τὴν Ἔφεσον. Τινὲς ἑώρταζον τὴν Σταύρωσιν, τὸ ***Σωτήριον Πάσχα,*** συμφώνως πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Παύλου: «Τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός» (2). Εἰς τὰς λοιπὰς χώρας ἑώρταζον τὴν Κυριακήν, δηλαδὴ τὴν Ἀνάστασιν, ***Ἀναστάσιμον Πάσχα,*** διότι ἐθεώρησαν ὅτι ἡ Ἀπολύτρωσις ἐπετεύχθη διὰ τῆς Ἀναστάσεως. Κατόπιν ἦλθον οἱ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, οἱ ἐπιμένοντες νὰ συνεορτάζουν μετὰ τῶν Ἑβραίων τὴν 14ην τοῦ μηνός. Ἔπειτα οἱ ***Πρωτοπασχῖται,*** οἵτινες, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἰσημερίας, ἑώρταζον κατὰ τὴν Κυριακὴν μετὰ τοὺς Ἑβραίους τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος.

3. Μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους Χριστ. Ἐκκλησιῶν ὑπῆρχε περὶ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα καὶ λογιστικὴ διαφορά, ἥτις ἀνεφέρετο εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης ἐαρινῆς πανσελήνου—πότε δηλαδὴ ἔπιπτεν ἡ 14η Νισάν διότι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ (70 μ. Χρ.) ἐπεκράτησε μεγάλη σύγχυσις εἰς τοὺς Ἑβραίους ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν ἡμερομηνιῶν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων ἐλλείψει προϊσταμένης πνευματικῆς ἀρχῆς.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν διεφώνουν αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλη-

---

«Ἐκκλ. Ἱστ.» ε΄. 23 - 25. Θεοδωρήτου Αἱρ. κακ. ἐπιτ. Γ΄.). «Τεσσαρεσκαιδεκατῖται δέ φασι τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐν τῇ Ἀσίᾳ κηρύξαντα διδάξαι αὐτοὺς ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης ἐπιτελέσαι τοῦ Πάσχα τὴν ἑορτήν, κακῶς δὲ τὴν ἀποστολικὴν νενοηκότες παράδοσιν τὴν τῆς Κυριακῆς ἀναστάσεως οὐκ ἀναμένουσιν ἡμέραν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν Τρίτῃ, ποτὲ δὲ Πέμπτῃ, ποτὲ δὲ Σαββάτῳ ἢ ὅπως ἂν τύχῃ πανηγυρίζουσι τοῦ Πάθους τὴν μνήμην». Ὅλως διάφορος ἀντίληψις ἐνέπνεε τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, Ἑλλάδος, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου. Αὗται, στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς δῆθεν διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἤθελον νὰ ἑορτάζουν τὰς ἰδίας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, καθ' ἃς ἔπαθεν ὁ Σωτὴρ καὶ ἀνέστη. Ἂν λοιπὸν ἡ 14η Νισὰν δὲν συνέπιπτε Παρασκευήν, ὅπως ἔγινεν ἐπὶ Χριστοῦ, ἑώρταζον τὸ σταυρώσιμον Πάσχα τὴν ἑπομένην Παρασκευὴν καὶ μετὰ δύο ἡμέρας, ἤτοι τὴν Κυριακήν, τὸ ἀναστάσιμον Πάσχα.

(2) Α΄. Κορινθ. ε΄. 7. Περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐννοίας τῆς ἑορτῆς παρ' Ἑβραίοις καὶ Χριστιανοῖς λέγει ὁ Χρυσόστομος: Καὶ αὐτό γε τὸ τῆς ἑορτῆς ὄνομα πλεῖστον ἔχει τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἑρμηνευόμενον. Ὑπέρβασις μὲν γάρ ἐστι καθ' ἑρμηνείαν τὸ Πάσχα, ὅτι ὑπερέβη τοὺς Ἑβραίων οἴκους ὁ τὰ πρωτότοκα παίων ὀλοθρευτής· ὑπέρβασις δὲ τοῦ ὀλοθρευτοῦ παρ' ἡμῖν ἀληθής, ὅταν καθ' ἅπαξ ἡμᾶς ὑπερβαίνῃ πρὸς τὴν αἰωνίαν ζωὴν ἀνισταμένους, ὑπὸ Χριστοῦ». (Λόγος Α΄. εἰς τὸ Πάσχα). Βλ. καὶ Νικοδήμου «Ἑορτοδρόμιον» σ. 420. Κούμα «Χρονολ.» § ι΄. ια΄. Ραζῆ «Πασχαλιολόγιον σ. 26,22.

σίαι. Ὁ Ρώμης Ἱππόλυτος (230) ὥριζε τὴν 18ην Μαρτίου (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. στ'. 22), παραδεχόμενος καὶ κύκλον 16 ἐτῶν, καθ' ὃν ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος συνέπιπτεν ἀνὰ πᾶν 16ον ἔτος τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, ἀνὰ πᾶν δὲ 112ον ἔτος (ἤτοι, 16×7) καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἑωρτάζετο τὸ Σταυρώσιμον Πάσχα, ὁσάκις δὲ Σάββατον ἢ Κυριακήν, τότε τὴν ἑπομένην ἑβδομάδα.

Ἀφ' ἑτέρου Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας (265) κατήρτισεν ἄλλο πασχάλιον μετὰ 8ετοῦς κύκλου (Εὐσεβ. ἔ. ἀν. ζ'. 20). Ὁ Λαοδικείας Ἀνατόλιος, δόκιμος μαθηματικὸς (277), παρεδέχετο τὸν κύκλον τοῦ Μέτωνος καὶ ὥριζε τὴν 19 Μαρτίου ὡς ἡμέραν ἰσημερίας (Εὐσεβ. ἔ. ἀν. ζ'. 32). Διαπιστωθέντος κατόπιν ὅτι ἡ ἰσημερία ἐγίνετο τὴν 21ην Μαρτίου, ἐπεξειργάσθη τὸ πασχάλιον τοῦ Ἀνατολίου ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος (Ἱερών. De viris illustribus, c. 16).

Θὰ ἦτο μακρὸν νὰ ἐκθέσωμεν ἐδῶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ζητήματος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ'. αἰῶνος—τὰς ἀντεγκλήσεις, τὰς ἀποφάσεις διαφόρων τοπικῶν Συνόδων, τὰς γνωματεύσεις ἐπιφανῶν Πατέρων, τὰ προβληθέντα ἐπιχειρήματα. Καὶ αἱ διχογνωμίαι αὐταὶ πολλάκις ἐξεδηλοῦντο ἐπὶ βλάβῃ τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρήνης (1).

4. Ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως μέχρι τῆς συμπήξεως κοινοτήτων Χριστιανικῶν ὑπὸ ἐπισκόπους, τὸ Πάσχα ἑωρτάζετο μετὰ τῶν Ἑβραίων πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας (2). Ἐν τούτοις ἡ διαφωνία ἐξηκολούθει. Τὸ 196 μ. Χρ. ἡ ἐν Ρώμῃ Σύνοδος, ἐπὶ Βίκτωρος ἐπισκόπου Ρώμης καὶ Σεβήρου αὐτοκράτορος, ὥρισε τὴν Κυριακήν, ἡ δ' ἐν Ἐφέσῳ ταὐτόχρονος Σύνοδος τὴν 14ην τοῦ μηνὸς Νισάν.

Ὅταν ἀρχομένου τοῦ Δ'. αἰῶνος ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρίου συνεκλόνισε τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος συνεκάλεσεν εἰς Νίκαιαν τὴν Α'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (3) ἡ ὁποία καὶ συνῆλθε τῷ 325 ὑπὸ τὴν προεδρείαν του, μετασχόντων 318 πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντικείμενον αὐτῆς ὑπῆρξε τὸ ζήτημα τοῦ Ἀριανισμοῦ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ Πάσχα.

---

(1) L. Duchesne, «La question de la Pâques au Concile de Nicée» ἐν «Revue des questions historiques» t. 28 Paris 1880. F. Dannoy, «La question pascale au Concile de Nicée» ἐν «Echo d'Orient 1925 σ. 424. Ἔχομεν καὶ ἑλληνιστὶ ἀξιολόγους μελέτας: Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, «Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν Α'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον» ἐν «Ἐπιστημ. Ἐπετηρ. Θεολ. Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν» 1936. Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου «Τὰ αἴτια τῶν περὶ τοῦ Πάσχα ἐρίδων τοῦ β'. αἰῶνος» Ἀθῆναι 1911. Γερμανοῦ Καραβαγγέλη «Ἐπιστημ. ἱστορικὴ διατριβὴ περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα» Κωνσταντινούπολις 1894.

(2) «Ὑμεῖς δὲ φυλάσσεσθε ἀκριβῶς τὴν ἰσημέριον τροπὴν τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἥτις γίνεται δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ δωδεκάτου μηνός, ὅς ἐστι Δύστρος. Ἐπιτηροῦντες ἕως εἰκάδος πρώτης σελήνης ὅπως μὴ ἐν ἑτέρᾳ ἑβδομάδι ἐμπέσῃ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη τῆς σελήνης καὶ πλάνης γινομένης ἀγνοίᾳ δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπιτελέσωμεν τὸ Πάσχα ἢ ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἑορτάσωμεν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀναστάσιμον ἡμέραν ἀλλ' ἐν Κυριακῇ μόνῃ». (Ἀποστ. Διατ. Ε'. κεφ. ιζ').

(3) Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε συγκροτήσει καὶ τὴν ἐν Ἀρελάτῃ Σύνοδον τῷ 314 μ.Χρ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς γνώμης τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Γ'.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας.

1. Δυστυχῶς τὰ πρακτικὰ τῆς μεγάλης ταύτης Συνόδου, ἡ ὁποία καὶ διετύπωσεν ὁριστικῶς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, δὲν διεσώθησαν. Τρία μόνον ἔγγραφα περιῆλθον μέχρις ἡμῶν, ἐξ ὧν πληροφορούμεθα τὰς περὶ τοῦ Πάσχα σχετικὰς ἀποφάσεις της. Τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον τούτων εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κωνσταντίνου, ἔπειτα ἀπόσπασμα ἄλλης ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης ὑπὸ τῆς Συνόδου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας καὶ τρίτον ἀπόσπασμα, οὗτινος ἰδοὺ τὸ ἱστορικόν:

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Σχολαστικός, ἀποθανὼν τῷ 574, ἀφῆκε σύγγραμμα φέρον τὸν τίτλον «Βιβλίον τῶν 50 τίτλων, ἤτοι συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων σχετικῶν πρὸς τὰ ἐν τῇ Συνόδῳ συζητηθέντα ζητήματα». Τὸ σύγγραμα τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς ὅλας τὰς ἔκτοτε γενομένας συλλογάς κανόνων. Εἰς δύο λοιπὸν χειρόγραφα, ὧν τὸ ἓν ἀπόκειται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων (¹) καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἄθω, τὸ δὲ ἄλλο τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ (¹), εὑρίσκομεν μετὰ τὸν 50ον τίτλον «περὶ τοῦ καιροῦ τοῦ Πάσχα» μικρὸν ἀπόσπασμα διὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον.

2. Ὁ Asseman, δημοσιεύσας ἀπὸ τὸν Βατικανικὸν κώδικα ἀπόσπασμα τοῦ Βιβλίου τῶν 50 τίτλων, παρενέβαλε καὶ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο εἰς τὸ βιβλίον του «Bibliotheca juris orientalis», παρῆλθεν ὅμως ἀπαρατήρητον. Ἀλλ' ὁ σοφὸς Βενεδικτῖνος καρδινάλιος Δὸν Πίτρα, εὑρὼν τὸ ἴδιον ἀπόσπασμα εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἄθωνος, τὸ συνέκρινε πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Ἀσσεμάνου καὶ τὸ ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον εἰς τὸ 4ον βιβλίον τοῦ Spicilegium Silesmensa (²) κατόπιν δὲ εἰς τὸ βιβλίον του Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta. Τὰ τρία αὐτὰ ἔγγραφα (³) οὐδένα δίδουν κανόνα σχετικὸν πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα, ὡς ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐκείνης διατυπωθέντα, καὶ τοῦτο, ὄχι διότι ὁ κανὼν ἀπωλέσθη, ἀλλὰ διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ἡ Σύνοδος δὲν διετύπωσε κανένα κανόνα. Ἠμποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ κανείς, ὅτι, ὅταν ἡ Σύνοδος συνιστᾷ τὸν τρόπον τῶν Ρωμαίων καὶ Ἀλεξανδρεινῶν, ὑποδεικνύει ἐμμέσως κανόνα ὡρισμένον καὶ ἤδη ἐφαρμοζόμενον κοινῶς ὑπὸ τῶν δύο τούτων Ἐκκλησιῶν.

3. Ἀλλ' ἡ φυσικὴ αὐτὴ σκέψις ἀναιρεῖται ὅταν παρατηρηθῇ ὅτι ἡ μὲν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐχρησιμοποίει κύκλον 24 ἐτῶν καὶ ἔθετε τὴν ἰσημερίαν εἰς τὴν 18ην Μαρτίου, ἡ δὲ Ἀλεξανδρινὴ τὸν κύκλον τοῦ Μέτωνος ἐκ 19 ἐτῶν καὶ ἔθετε τὴν ἰσημερίαν εἰς τὴν 21ην Μαρτίου. Τὸ ἀκόλουθον μετὰ τὴν Σύνοδον ἔτος, 326, ἡ Ρώμη ἑώρτασε τὸ Πάσχα καθ' ἡμέραν διάφορον τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἡ ἰδία δὲ ἀσυμφωνία, ἐσημειώθη καὶ κατὰ τὰ ἔτη 330, 337, 340,

(¹) No 843.

(¹) P. 544

(²) Rome 1864 t. I. σ. 435.

(³) Ἐδημοσιεύθησαν ἀκέραια ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ εἰς τὴν ἡμετέραν «Reponse á S. B. le patriarche des Coptes-catholiques Mgr. Kyrillos II», Le Caire 1903.

341, 343 κλπ. Εἰς τὰ 387 οἱ Ρωμαῖοι ἑώρτασαν τὸ Πάσχα 5 ἑβδομάδας πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Τοῦτο διήγειρε τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ὅστις ἐζήτησεν ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον. Οὗτος ἀπαντῶν κατήρτισε πασχάλιον 418 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον συνέταμεν εἰς 95 ἔτη ὁ Κύριλλος.

Ὁ κύκλος, ὁ προταθεὶς ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος τῆς Ἀκουϊτανίας, ἐνεκρίθη τὸ 541 ὑπὸ τῆς ἐν Ἀρελάτῃ Συνόδου καὶ ἠλάττωσε τὰς διαφορὰς Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας, χωρὶς ὅμως νὰ τὰς ἐξαλείψῃ ὁλοτελῶς, διότι ἐτήρησε τὴν ἰσημερίαν εἰς τὴν 18 Μαρτίου. Τὴν ἀσχημίαν τῆς διαφωνίας ταύτης ἦρεν ὁ πάπας Λέων Α', ὅστις ἦλθε πρὸς τοῦτο εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀλεξανδρείας Κύριλλον καὶ πεισθεὶς περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ, εἰσήγαγε τοῦτο εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ διάδοχοί του ὅμως ἐπανῆλθον εἰς τὴν πλάνην. Νέαι ἀπόπειραι ματαίως ἔγιναν, ἕως οὗ ἔγινε σταθερῶς δεκτὸς ἐν Ρώμῃ ὁ Ἀλεξανδρινὸς τρόπος χάρις εἰς Διόνυσον τὸν Μικρὸν κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὅστις εἰσήγαγε τὴν κατὰ σωτήρια ἔτη χρονολόγησιν.

4. Ἂν λοιπὸν ἡ Σύνοδος τοῦ 325 εἶχε διατυπώσει κανόνα, βεβαίως ἡ Ρώμη θὰ συνεμορφοῦτο εἰς τόσον ἐπίσημον ἀπόφασιν, τῆς ὁποίας ἄλλως τε καὶ μετέσχεν. Ἡ Σύνοδος θὰ εἶχε συζητήσει ἐπὶ τῶν λογιστικῶν συστημάτων Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ θὰ ἀπεφαίνετο ὑπὲρ τοῦ ὀρθοτέρου. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν συνέβη.

Ἂν ἡ Σύνοδος εἶχε διατυπώσει ὡρισμένον τρόπον λογισμοῦ τῆς πασχαλινῆς ἡμερομηνίας, αἱ διαφωνοῦσαι Ἐκκλησίαι θὰ ἐπεκαλοῦντο τοῦτο εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλας ἀντεγκλήσεις ἢ διαπραγματεύσεις των, τῶν ὁποίων ἱκανὰ πρακτικὰ διεσώθησαν, ἐνῷ τοιοῦτο τι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται.

5. Γεγονὸς ὅμως ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι ὁ τρόπος τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὑπερίσχυσε καὶ τελικῶς ἐπεκράτησε:

«Τὸ Πάσχα νὰ ἑορτάζηται τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν Πανσέληνον ἥτις ἢ συμπίπτει ἢ ἕπεται τῆς ἡμέρας τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας· ἐὰν δὲ ἡ Πανσέληνος αὕτη πέσῃ Κυριακήν, νὰ ἑορτάζεται τὴν ἑπομένην Κυριακήν» (¹). Πρέπει ὅμως νὰ

(¹) Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τὸ Πάσχα ἑωρτάζετο ἐνιαχοῦ τὴν 14ην Νισάν, δηλ. τὴν ἡμέραν τῆς ἐαρινῆς πανσελήνου, ἂν αὕτη συνέπιπτε Κυριακήν. Τοῦτο συνέβη τὸ 333. (Ἑορτ. ἐπιστ. Μ. Ἀθανασίου. Patrol. Migne. τ. 26). Τὸ βεβαιώνει καὶ ἡ ἐν Καισαρείᾳ Σύνοδος τοῦ 198, ἥτις, γενομένης ἐρωτήσεως περὶ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν σχέσει πρὸς τὴν πανσέληνον τῆς 14ης Νισάν, ἀπεφάνθη: «Διαφυλαχθήτω ἡ θεϊκὴ διάταξις ἤτοι ἀπὸ τῆς 14ης μέχρι τῆς 21ης, δι' ὧν ῥήσεων ὁ Μωϋσῆς καθιέρωσε τὸ Πάσχα ὀκτὼ ἡμέρας. Ὁπόταν λοιπὸν ἐντὸς τῶν ταχθέντων ὁρίων τούτων συμπέσῃ ἡ Κυριακὴ μετὰ μιᾶς ἐκ τῶν ὀκτὼ τούτων ἡμερῶν τῆς σελήνης, ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἑορτάζειν τὸ Πάσχα» (Mansi, Sanct. Conc. Nov. et ampl. coll. Florentiae 1759. c. 1. p. 712). Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα καθιερώθη ἡ ἀναβολὴ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα διὰ τὴν ἑπομένην Κυριακὴν ὁσάκις ἡ 14 Νισὰν ἔπιπτε Κυριακήν. Πρώτη περίπτωσις τοιαύτης ἀναβολῆς ἐσημειώθη τὸ 360. Ἐπίσης τὸ 373, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξανδρείας Πρωτερίου τὸ 454 πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν Μέγαν (Μητρ. Βυζίης Ἀνθίμου ἔν. ἀν. σελ. 113 σημ. 51).

Ὁ Μαρωνείας Ἄνθιμος («Τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου καὶ Πασχαλίου» Ἀθῆναι 1933 σ. 9,) πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Κωνσταντίνου καὶ τῶν σχετικῶν ἄλλων πηγῶν, συνάγεται σαφῶς ὅτι ἡ Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀπεφάνθη περὶ τοῦ

τονισθῇ ὅτι ὁ ὅρος οὗτος ἐτέθη τῷ 325 καὶ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἤλλαξαν τὸ χρονολογικόν των σύστημα τῷ 365, δεχθέντες τὸ ὑπὸ τῶν ραββίνων τῆς Τιβεριάδος Ἀδδᾶ καὶ Χιλλὲλ Β′ ἐκπονηθέν, τὸ ὁποῖον θέτει τὸ Πάσχα εἰς τὴν 15ην καὶ ὄχι τὴν 14ην Νισάν. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ν' ἀκολουθῶμεν τοὺς Ἑβραίους ὁσάκις οὗτοι ἀλλάζουν σύστημα. Ὀφείλομεν νὰ ἑορτάζωμεν τὸ Πάσχα κατόπιν τοῦ ἑβραϊκοῦ Φάσκα, λογιζομένου κατὰ τὸ πρὸ τοῦ 365 ἑβραϊκὸν (βλ. καὶ Μαρωνείας Ἀνθίμου «Τὸ Πάσχα τοῦ 1926» σ. 9, Ἀθῆναι 1926).

Ἄς προστεθῇ ὅτι ἡ ἀπόφασις αὐτὴ τῆς Συνόδου ἐστηρίχθη εἰς τὸν Ζ′ Ἀποστολικὸν Κανόνα: «Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσῃ, καθαιρείσθω».

Ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἔτος 325 ἡ ἰσημερία συνέβαινε τὴν 21ην Μαρτίου, ἡ Ἐκκλησία διετήρησε τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὡς ἰσημερίαν, παρὰ τὸν ὀπισθοδρομικὸν ἐκτοπισμόν της ἐν τῷ ἔτει, τὸν συνεπείᾳ τῆς προσπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐγνώριζον ἄριστα οἱ Πατέρες τῆς Νικαίας καὶ ἰδίως ὁ πολυμαθέστατος Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας, διότι εἶχεν ἀνακαλυφθῆ πρὸ 4½ αἰώνων ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου (125 π. Χρ.). Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔθετεν εἰς τὴν 21ην Μαρτίου τὴν ἰσημερίαν, ἐνῷ οἱ Πατέρες τῆς Νικαίας ἐγνώριζον τὰ κατὰ τὴν πρόσπτωσιν καὶ ἑπομένως ὅτι ἐπὶ Χριστοῦ συνέβαινε τὴν 23ην Μαρτίου (1), μαρτυρεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ Σύνοδος δὲν ἔδωκε κανόνα, διότι ἄλλως θὰ ἐκανόνιζε τὰς ἐκ τῆς προσπτώσεως διαταράξεις. Ἡ μακρὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἐπιστολή, ὁλοτελῶς ἀσχολουμένη περὶ τὸ ζήτημα τοῦ Πάσχα, ἀποδεικνύει, καὶ τὰ δύο ἄλλα ἔγγραφα ἐπιβεβαιώνουν, ὅτι ἡ Σύνοδος ἐσκέφθη ***ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον*** νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ταὐτόχρονον ἑορτασμὸν ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν καὶ δὴ πάντοτε κατόπιν τῶν Ἑβραίων, καὶ δι' αὐτὸ ἐθέσπισεν ὥστε ἂν ἡ ἑβραϊκὴ ἑορτὴ πέσῃ Κυριακήν, τὸ χριστιανικὸν Πάσχα νὰ ἑορτασθῇ τὴν ἑπομένην Κυριακήν.

(ἀκολουθεῖ) ***Γ. Δ. Ἀρβανιτάκης.***

ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἐντελῶς ἀσχέτως πρὸς οἱονδήποτε ἡμερολόγιον. Ἀναφέρει τὴν ἰσημερίαν καὶ τὴν ἐαρινὴν πανσέληνον δηλαδὴ ἀποκλειστικῶς ἀστρονομικὰ δεδομένα, ἀνεξαρτήτως παντὸς χρονικοῦ συστήματος. Ἐνέκρινε τὸν τρόπον τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἢ ἀνέθηκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ ὁποία ὅμως τότε δὲν ἐφήρμοζε τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, ἀλλὰ τὸ Αἰγυπτιακὸν μὲ τὰς 5 ἢ 6 ἐπαγομένας ἡμέρας του καὶ τοὺς Αἰγυπτιακοὺς μῆνας Φαρμενὼθ καὶ Φαρμουθί, ὁπότε ἡ 22 Μαρτίου ἀντιστοίχει εἰς τὴν 26 Φαμενὼθ καὶ ἡ 30 Μαρτίου εἰς τὴν 4 Φαρμουθί.

(1) Ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος τὴν 24 Μαρτίου.